

PROBLEMA AUTONOMIEI BUCOVINEI ÎNTRE ANII 1775-1861

Ștefan Purici

Partea de nord-vest a Moldovei, ocupată de trupele austriece în toamna anului 1774, a fost cedată Austriei "pentru vecie" de către Poarta Otomană prin convenția austro-turcă "pentru cesiune și demarcațiune" din 7 mai 1775, delimitarea definitivă fiind făcută prin convenția din 2 iulie 1776, "însemnătoare a marginilor" teritoriului vizat¹.

La 6 ianuarie 1775, generalul Ellrichschausen întocmea la Lemberg (Lvov), un plan de administrare sub autoritate militară a "districtului moldovenesc", propunând ca denumire pentru acesta "generalatul moldovenesc", care urma să fie compus din două districte². Conteul Hadik, președintele Consiliului Aulic de Război, la 14 ianuarie 1775, în timpul prezentării raportului lui Ellrichschausen coregentului Iosif al II-lea, a opinat că în teritoriul ocupat nu trebuie să fie instituită o zonă militară și a obiectat împotriva denumirii de "generalatul Moldovei"³ ca nepotrivită din considerentul menținerii unei vii memorii a fostei apartenențe la Țara Moldovei. Iosif al II-lea a dispus ca zona recent achiziționată să fie numită "districtul Bucovina"⁴.

Administrația Bucovinei, începând cu instituirea ei, în anul 1775, și până la desființarea ei, în anul 1786, a fost o administrație militară și, ca o recunoaștere a individualității etno-politice a noului teritoriu, a depins, pe linie administrativă, direct de Consiliul Aulic de Război din Viena⁵. Generalul Gabriel von Spleny, primul guvernator militar al Bucovinei (1775-1778), a primit ordinul expres al coregentului Iosif al II-lea de a menține totul strict "in statu quo" în provincia recent alipită, de a evita tot ce ar semăna a fi o nouă formă de guvernare, de a păstra neștirbit tot ceea ce a fost bun înainte, obiceiurile și religia locuitorilor din ținut⁶. Bucovina, ca un teritoriu alipit Austriei, în primii ani după anexare, s-a bucurat de o relativă autonomie politico-administrativă.

Dar Casa de Habsburg, urmărind ruperea legăturilor firești ale locuitorilor din teritoriul anexat cu consăngenii lor din Țara Moldovei și orientarea efectivă a Bucovinei spre provinciile ereditare ale imperiului, în virtutea drepturilor sale de suveranitate asupra ținutului achiziționat, va introduce, treptat, prin reformele înfăptuite, în conformitate cu spiritul iosefinist⁷, dominant în epocă, concepțiile sale în domeniul politic, administrativ, bisericesc și cultural. Încă până la includerea oficială a nord-vestului Moldovei în componența Austriei, în decembrie 1774, generalul Spleny a propus Curții de la Viena un șir de măsuri în scopul instalării

administrației habsburgice în teritoriul recent ocupat prin trecerea în competența comandantului militar al zonei, ajutat de un comitet de afaceri, a tuturor problemelor de natură economică, social-politică sau culturală și religioasă. Unul dintre punctele principale ale proiectului înaintat îl constituia îndepărtarea autohtonilor din orice funcție administrativă sau juridică și înlocuirea lor cu ofițeri austrieci⁸.

Cu toate că aceste propuneri n-au fost acceptate, pentru moment, de către guvernul central, după prestarea jurământului de credință față de dinastia Habsburgică, în octombrie 1777, guvernatorul încearcă să modifice sistemul tradițional de organizare a ținutului sub pretextul că Bucovina nu se bucura de o administrație bună. El cere insistent de la Viena să i se trimită câte un judecător militar - auditor - la Cernăuți și Suceava și 5 directori administrativi pentru orașele Cernăuți, Siret, Suceava și pentru ocoalele Câmpulung Moldovenesc și cel Rusesc. Gabriel von Spleny motiva cererea sa prin faptul că autohtonii - "Bukowiner Nationalisten" - n-ar fi fost buni pentru aceste posturi fiindcă ei "știu să judece numai după obiceiul moldovenesc, stau prea mult sub influența preoților și a bisericii pentru ca să poată judeca după datinile civilizate, nu-i poți îndupleca să execute prompt ordinele primite, necunoscând subordonarea oarbă"⁹. În ciuda faptului că folosește în posturi secundare și localnici ca, de pildă, Vasile Ieremievici și Mihalache, guvernatorul militar al Bucovinei se va înconjura, în scurt timp, cu o adevărată "armată" de funcționari militari, uneori și civili, austrieci ca: Schimdebauer, Metzger, Pitzelly, Sigowsky, Erggelet ș.a.

Odată cu instalarea, la 6 aprilie 1778, a noului guvernator militar al Bucovinei, generalul Karl von Enzenberg, s-a continuat acțiunea de uzurpare a instituțiilor tradiționale moldovenești, încercându-se realizarea unor măsuri concrete în scopul transformării provinciei într-o zonă militară de graniță. Pe baza unui studiu amănunțit asupra întregii vieți economice și sociale a Bucovinei, generalul Enzenberg a propus, la 30 decembrie 1779, Consiliului Aulic de Război un șir de măsuri concrete privind reorganizarea provinciei, printre care: reorganizarea satelor și transformarea lor în sate model prin colonizarea cu agricultori germani și ucrainieni; înființarea a 6 oficii gospodărești camerale care să se ocupe de administrarea bunurilor ce urmau a fi preluate de către stat de la mănăstiri și a bunurilor camerale; transformarea în funcționari de stat, cu leafă din vistieria imperială, a directorilor districtuali, a primarilor orașelor și a consilierilor lor etc.¹⁰. În plus, guvernatorul militar raporta cu insistență Curții de la Viena referitor la urgența ruperii oricăror legături dintre Bucovina și Moldova, realitate ce era o piedică substanțială în procesul de integrare a ținutului în componența Austriei.

Aceste propuneri au fost introduse în Bucovina numai treptat și cu multă prudență. Teama de o reacție negativă a întregului popor¹¹, unele considerente geopolitice, l-au determinat pe Iosif al II-lea să nu dea curs tuturor propunerilor lui Enzenberg, ci să convoace o conferință specială, la care să se dezbată problemele organizării viitoare a Bucovinei. La conferința de la Viena, convocată în aprilie 1780, au fost formulate câteva soluții privitoare la soarta acestei provincii. Unii

dintre participanți au propus înglobarea Bucovinei în confiniul militaro-grăniceresc de la Năsăud. Alții au opinat pentru încorporarea Bucovinei în provincia Galiția. O soluție intermediară a fost a acelor care au recomandat divizarea provinciei în două: zona dintre Prut și Nistru să fie trecută la Galiția, iar partea de sud să fie alipită districtului grăniceresc de la Năsăud¹². Totuși, participanții la conferință n-au putut conveni asupra unei anumite propuneri. Coregentul Iosif al II-lea, la 21 aprilie 1780, a anunțat Consiliul Aulic de Război că se va ocupa personal de problema organizării viitoare a Bucovinei. S-a decis ca, deocamdată, Bucovina să fie considerată un cerc administrativ sub comandament militar, iar pentru soluționarea problemelor administrative curente să se creeze la Cernăuți un Oficiu cercular (Kreisamt) cu două directorate, la Cernăuți și Suceava, ceea ce însemna, practic, menținerea pentru încă o anumită perioadă a vechilor forme de organizare autohtonă, a autonomiei relative.

Planurile de renunțare la stato quo ante și de alipire la un teritoriu sau altul a Bucovinei i-a îngrijorat profund pe românii bucovineni. Sub conducerea episcopului Dositei Herescu și a boierului Vasile Balș, sincer adept al iosefinismului, la sfârșitul lunii aprilie 1780, la Cernăuți, s-a întrunit un sfat popular care a adoptat atitudinea locuitorilor provinciei față de eventualele modificări ale statutului politico-administrativ al Bucovinei¹³. Stările reunite s-au pronunțat împotriva intențiilor de divizare ori de alipire a Bucovinei la un teritoriu sau altul. Întemeindu-se pe această hotărâre, Vasile Balș¹⁴ a alcătuit două documente importante: "Prea plecată Pro Memorie" (Unterhäniges Pro Memoria) și mai vasta "Descrierea Bucovinei și a situației ei interne" (Beschreibung der Bukowina und deren innern Verhältniss), pe care, la 13 noiembrie 1780, le-a înaintat președintelui Consiliului Aulic de Război, contele Hadik, cu rugămintea de a fi prezentate împăratului. Înfățișându-se drept "cetățean al acestei lumi", preocupat de "binele obștesc", boierul bucovinean a adus un șir de argumente istorice, politice, economice, sociale, culturale, uneori discutabile, în favoarea menținerii în continuare a Bucovinei sub administrație militară, deci în sprijinul ideii de autonomie provincială, formulând, concomitent, un adevărat program de reorganizare a întregii vieți publice din acest teritoriu¹⁵.

Spre deosebire de D. Herescu, V. Balș și alți locuitori ai Bucovinei, o parte însemnată a românilor bucovineni n-a dorit să accepte instaurarea dominației austriece și permanentele încercări ale Habsburgilor de a modifica realitățile social-politice din teritoriul anexat. Astfel, de pildă, intențiile de a abroga statutul politico-juridic al Bucovinei, măsurile de reorganizare a administrației provinciei, au provocat, în anul 1780, răzvrătirea mazililor din capitala ținutului, orașul Cernăuți. Aceștia au condamnat trecerea episcopului Dositei Herescu în slujba austrieșilor, susținând că își vor alege singuri episcop, după demiterea actualului conducător al diecezei bucovinene¹⁶. Protestând împotriva noilor autorități, răzvrățiții au constituit un consiliu aristocratic sub conducerea paharnicului Leon Imbault, fost staroste de Cernăuți, pe vremea Moldovei. Potrivit raportului general-feldmareșalului Drechsel, care a fost însărcinat să cerceteze cauzele tulburărilor

din Cernăuți, scopul constituirii numitului consiliu era de "a se sustrage legii"¹⁷. În anul 1780, nobilimea română din Bucovina, dezaproband instaurarea administrației habsburgice, a încercat să formeze ceea ce astăzi s-ar numi organe paralele ale puterii. În plus, una dintre principalele revendicări ale mazăilor a fost cererea de a fi utilizate în serviciul administrației Bucovinei persoane din rândul lor¹⁸, adică băștinașe, pentru a nu permite degradarea statutului provinciei.

Situația a devenit atât de gravă, încât Karl Enzenberg s-a văzut nevoit să-l trimită pe Vasile Balș la Iași, pentru a primi informații referitoare la statutul și rolul pe care-l jucau mazăii în timpul Moldovei. Constantin Moruzi, domnul Moldovei, a refuzat să-i dea trimisului informații înscrise într-un document oficial, astfel că rămâne să ne biziim pe veridicitatea raportului întocmit de V. Balș. Boierul bucovinean i-a relatat lui W. Schröder, șeful Comandamentului militar al Galiției, că Domnul Moldovei l-a "însărcinat a comunica verbal Excelenței Voastre: <<că nu trebuie de avut nici o stimă pentru ei (mazăii din Cernăuți - n.n.), nici a acorda vreo crezare în certurile lor, pentru că ei totdeauna au fost ceea ce sunt acum, înclinați spre procese și alte reclamații nefondate, beție și tulburări și mai ales cei din districtul Cernăuților>>"¹⁹. Situația tensionată a persistat în capitala provinciei în decursul a câțiva ani²⁰ și această opoziție a mazăilor a contribuit într-o măsură considerabilă la atenuarea procesului de reforme realizate în Bucovina, având repercusiuni și asupra poziției autorităților de la Viena.

Iosif al II-lea, căruia i-au fost prezentate, la 23 noiembrie 1780, cele două memorii sus-numite ale lui Vasile Balș, a decis ca cele cerute să rămână "în suspenso", continuându-se măsurile în vederea alipirii Bucovinei la Galiția și Transilvania²¹. Totuși, ținând cont de situația creată la Cernăuți, la 10 decembrie 1780, împăratul a hotărât să ceară părerea contelui E. Blümegen care și-a exprimat opinia că "Bucovina în nici un caz nu trebuie unită cu altă provincie, ci să fie tratată ca o provincie cu totul separată", pentru ca, prin aceasta, să se câștige "simpatia și încrederea națiunii moldovene"²².

La 5 aprilie 1781, Vasile Balș a înaintat noi propuneri în care iarăși insista asupra necesității menținerii individualității Bucovinei, a înființării de școli publice din veniturile mănăstirilor, a stimulării țăranilor în muncă, prin privilegii și răsplătiri²³. În urma spiritului de agitație întreținut de mazăii bucovineni, grație memoriilor adresate Curții de la Viena, împăratul Austriei, Iosif al II-lea, a dispus, la 20 mai 1781, menținerea administrației militare și rămânerea Bucovinei sub conducerea Consiliului Aulic de Război²⁴.

Acestuia din urmă i s-a ordonat să schițeze un proiect de constituție a ținutului, care să prevadă o administrație ușoară și dreaptă, dar profitabilă pentru visteria imperială²⁵.

Astfel, la începutul anilor '80 ai secolului al XVIII-lea, românii bucovineni au reușit, cu toate că nu pentru mult timp, să apere integritatea micii lor patrii, pronunțându-se prin memorii și fapte în favoarea autonomiei Bucovinei.

În timpul vizitei sale în Bucovina, între 14-19 iulie 1783, Iosif al II-lea și-a

exprimat intenția de a înlocui administrația militară cu una civilă fiindcă, susținea împăratul, "spiritul național al populației de aici ar fi potrivnic" menținerii acesteia. La 16 septembrie 1786 împăratul a semnat actul de desființare a administrației militare și înlocuirea acesteia cu una civilă²⁶. Iar la 1 noiembrie 1786, sub presiunea cercurilor politice galițiene²⁷, Bucovina a fost încorporată în provincia imperială Galiția, ca al 19-lea cerc administrativ²⁸. Alipirea Bucovinei la Galiția a fost, acest fapt este recunoscut de majoritatea cercetătorilor, un moment negativ în evoluția național-culturală a provinciei anexate. Au fost închise un șir de școli populare, restul au fost trecute sub îndrumarea Consistoriului romano-catolic din Lemberg; au fost deschise larg porțile pentru așezarea țară a unei mulțimi de funcționari, țărani, meșteșugari, negustori, învățători, preoți etc. din Galiția vecină; au fost adoptate măsuri de catolicizare a bucovinenilor; limba română, în scurt timp, a fost îndepărtată din viața publică a Bucovinei²⁹, etc.

Inițial, bucovinenii n-au îndrăznit să protesteze față de împotriva nedreptății făcute. În schimb, au făcut-o pe alte căi. Este suficient să amintim faptul că, în decurs de doi ani de la înglobarea Bucovinei, în cadrul Galiției, populația ținutului s-a redus, potrivit cifrelor oferite de administrația cercuală, de la 27.245 de familii la 22.412, cele circa 21.750 de persoane (în realitate numărul lor a fost mai mare) refugiindu-se în Moldova³⁰.

Instaurarea pe tronul Austriei a unui nou împărat, Leopold al II-lea (1790-1792) le-a insuflat românilor bucovineni speranțe într-o soartă mai bună. În anul 1790, Vasile Balș alcătuiește și trimite noului împărat un memoriu prin care cerea separarea Bucovinei de Galiția. Doleanța era motivată prin faptul că deosebirea de limbă, de datini și de obiceiuri ce există între Bucovina și Galiția constituie o reală piedică în calea coordonării administrative a ambelor provincii. Patenta imperială din 29 septembrie 1790 a împăratului Leopold al II-lea dispunea că "unirea săvârșită în anul 1786 numai cu scopul de a simplifica administrația publică nu mai poate dăinui", deoarece experiența a arătat că "după origine, grai, moravuri, datini și confesiune" locuitorii se deosebesc de cei din Galiția și că deci "nu se poate aștepta o împreunare și contopire adevărată". S-a hotărât ca Bucovina să fie separată de Galiția în așa fel ca ea, în viitor, să nu fie considerată ca parte a acestei țări a Coroanei, statutele ei să nu facă parte din statutele galițiene. Rezoluția imperială specifica faptul ca administrația de stat și aulică să rămână în continuare, din considerente de precauție, într-o împreunare cu Galiția care promite Bucovinei siguranță și bună primire³¹. Acest decret confuz n-a condus la separarea imediată de Galiția. Nici memoriul nobilimii bucovinene adresat, în anul 1791, Oficiului cercual al Bucovinei, care conținea rugămintea de a fi redeschise mănăstirile desființate la 1783, în urma reformei eclesiastice³², n-a schimbat cu nimic situația.

Moartea lui Leopold al II-lea și înscăunarea noului împărat Francisc I (1792-1835) au dus la amânarea separării Bucovinei de Galiția. Totuși, începând cu anul 1792, Bucovina primi o "Tabulă a Țării" proprie și un for de judecată propriu, mai

întâi pentru popor și apoi și pentru nobili. Numirea românului Vasile Balș în postul de căpitan cercual al Bucovinei (1792-1805)³³ trebuia să micșoreze, în opinia guvernanților austrieci, nemulțumirile bucovinenilor în legătură cu pierderea individualității politico-administrative și sociale a ținutului lor. Însă nobilimea bucovineană a refuzat în mod demonstrativ să participe la ședințele Seimului din Lemberg³⁴. În anul 1804 Bucovina a primit un "Forum nobilium", adică o instanță de judecată proprie, dar în 1817 aceasta a fost din nou alipită la cea din Galiția.

În perioada postiosefinistă, caracterizată prin conservatorism și regres, Curtea de la Viena nu mai dorea să tolereze apeluri sau atacuri îndreptate spre modificarea structurii sociale și administrative a imperiului, proclamat la 10 august 1804. Din această cauză românii din Bucovina, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, au luptat, mai ales, împotriva degradării individualității culturale și religioase a ținutului lor în cadrul multietnicului imperiu, orice manifestări politico-naționale fiind prohibite și persecutate cu toată severitatea³⁵.

"Primăvara popoarelor" a descătușat acele "dorințe ale popoarelor", adică doleanțele lor naționale, politice, sociale, etc., care, până la acel moment (1848), au fost "sever interzise"³⁶, aveau să constate chiar coloniștii germani din Frătăuții Vechi într-un memoriu adresat Dietei de la Viena.

Chestiunea centrală, în jurul căreia s-au grupat reprezentanții cei mai valoroși din toate categoriile sociale românești din Bucovina, precum și un însemnat număr de membri ai elitelor politice și economice neromânești, a fost dezideratul separării de Galiția și constituirii unei provincii autonome. Unii din liderii mișcării naționale românești din Bucovina au colaborat, paralel, cu românii din Principate în vederea constituirii unui stat național România sub supremație habsburgică și, după eșecul suferit de acest proiect, au conlucrat cu conaționalii lor din celelalte teritorii românești aflate în componența Imperiului austriac, în direcția formării unei provincii autonome, care să-i cuprindă pe toți românii austrieci, sau, cel puțin, a unei mitropolii românești în Austria. Tema dată necesită o reflectare detaliată ce nu poate fi încadrată în limitele prezentului studiu, revendicând o abordare separată. Din această cauză ne vom concentra doar asupra problemelor legate de dobândirea autonomiei Bucovinei.

Pe fundalul manifestărilor revoluționare din toate colțurile Imperiului austriac, la Cernăuți, în 8/20 mai 1848, la inițiativa comitetului de acțiune³⁷, ales de întrunirea populară din 10/22 martie 1848³⁸, a avut loc o mare adunare a bucovinenilor la care au participat reprezentanți ai clerului, boierimii liberale, țărănimii, orășenilor și ai minorităților etnice³⁹. Adunarea l-a ales ca președinte pe Doxachi Hurmuzachi și a luat în dezbatere revendicările generale ale populației din Bucovina. La începutul lunii iunie 1848, revendicările, înainte de participanți, au fost definitive într-un program din 12 puncte, sub denumirea de "Petiția Țării". Documentul fusese semnat de peste 230 de bucovineni din toate, practic, clasele și categoriile sociale și etniile existente în Bucovina⁴⁰. "Petiția Țării" a reprezentat, comenta gazeta "Bucovina", "cea mai adevărată expresie a opiniei publice și a

conglăsuitoarelor dorinți ale națiunei"⁴¹.

Revendicările de ordin național-politic "ale unei țări care, deși mică, se specifica în acest document, apare totuși ca reprezentantă a unei naționalități deosebite, a celei române"⁴², constau în: 1) autonomia Bucovinei și separarea ei de Galiția, convocarea unei diete provinciale (art.1); 2) conducere provincială proprie, atât administrativă cât și politică și juridică (art.3); 3) păstrarea naționalității prin întemeierea școlilor populare și înființarea unei catedre de limba și literatura română. Angajarea în funcții publice a indivizilor "ce cunosc deplin limba țării", ținându-se cont de pământeni, și obligația autorităților provinciale "de a primi cereri în limba românească și într-aceeași limbă să le soluționeze" (art.2); 4) recunoașterea egalității politice și religioase a tuturor confesiunilor, prin "desființarea tuturor îngrădirilor și greutăților provenite din cauza acestor deosebiri" (art.6)⁴³.

"Petiția Țării" reprezenta o sinteză și un compromis între diversele clase și categorii sociale și etniile din Bucovina, un program ce conținea revendicări general acceptate, posibile de realizat în întregime în condițiile de atunci. Soliditatea și justețea revendicărilor înaintate urmau să impresioneze autoritățile habsburgice prin caracterul extrem de divers din punct de vedere social și etnic al semnatarilor, prin adevărată adeziune la acest program a unor nobili și clerici de vază, a Episcopului Bucovinei etc. Doxachi Hurmuzachi a reușit să unească în jurul acestui program minim nu numai pe patrioții români, ci și pe reprezentanții cu vederi progresiste din rândurile germanilor, ucrainenilor, armenilor și polonilor bucovineni⁴⁴. Doleanțele românilor bucovineni referitoare la separarea de Galiția și constituirea unei provincii autonome, la revenirea în drepturi a pământenilor și a "limbii țării", adică întoarcerea la situația de până la 1786, sau, mai precis, la cea anterioară anexării ținutului la Austria⁴⁵, dar la un alt nivel al evoluției social-politice a societății civile, au fost îmbrățișate și sprijinite de reprezentanții celorlalte etnii din Bucovina, fiindcă urmașii primului val de coloniști și imigranți, ca și românii, nu doreau să fie înlăturați din viața socială, economică, politică și religioasă a ținutului de către imigranții care soseau continuu din alte regiuni ale Austriei, în special din Galiția.

Pentru a salva imperiul de loviturile revoluționare ale popoarelor componente ale împărăției, Casa de Habsburg a fost nevoită să recurgă la convocarea unui parlament al Austriei și să desemneze, în acest scop, efectuarea alegerilor parlamentare în toate provinciile austriece. În viitorul parlament Bucovina a dobândit 8 locuri: unul pentru Cernăuți și 7 pentru circumscripțiile sătești. Alegerile, care s-au desfășurat în iunie-iulie 1848, au relevat rezultate deosebite: din cei opt deputați aleși, șapte erau țărani și unul era intelectual⁴⁶. Aceste rezultate se datorau realităților social-economice care au domnit în Bucovina în prima jumătate a secolului al XIX-lea și ele au fost programate de guvernul central și influențate de autoritățile provinciale și locale. Guvernanții au pornit de la ideea că oamenii de la sate vor fi mai lesne de manevrat și evenimentele ulterioare aveau să confirme, în mare parte, justețea acestei premise. Pe lângă acestea, Miron Ciupercovici,

Gheorghe Timiș și Lukian Kobîlița s-au evidențiat, ca exponenți ai intereselor țărănimii și apărători ai drepturilor acestei categorii sociale, în deceniul premergător revoluției de la 1848. De o stimă aparte a bucovinenilor se bucura și germanul Anton Kral, directorul gimnaziului din Cernăuți, unul dintre cei nouă membri ai comitetului de acțiune însărcinat cu formularea "Petiției Țării" și semnat al acestui important document. Proprietarii de la țară, aflați sub sabia lui Damocles a violențelor tulburări țărănești, s-au retras, în majoritatea lor, la orașe, lipsindu-le atât curajul de a candida, cât și siguranța într-o eventuală victorie electorală.

Pentru o mai bună înțelegere a evenimentelor ulterioare este necesar să facem o mică paranteză în legătură cu originea etnică a deputaților bucovineni. În istoriografia ucraineană predomină teza că "cinci deputați au fost ucraineni, alții doi - români". Această proveniență socială și națională a primilor parlamentari bucovineni, inclusiv și a germanului A.Kral, corespundea, în general, structurii sociale și naționale a Bucovinei: atât în partea de nord, cât și în cea de sud⁴⁷. Români sunt arătați Mihai Bodnar și Miron Ciupercovici, iar ucraineni sunt numiți Gheorghe Timiș, Vasile Cârste, Vasile Murgoci, Ioan Dolenciuc și Lukian Kobîlița.

Cum au stat în realitate lucrurile putem afla dintr-un raport oficial al căpitanului cercual al Bucovinei, Gheorghe Isăcescu (1840-1849), adresat autorităților vieneze⁴⁸. În document se menționa că "Timiș este de 55 de ani și posedă numai limba moldovenească, fără însă să știe să scrie în această limbă"; V. Cârste avea 34 de ani și era "supus din Boian și posedă numai limba moldovenească, însă nu știe să scrie"; L. Kobîlița de "40 de ani, țăran din Putila, vorbește numai huțanește" și nu știe a citi și scrie⁴⁹.

Despre Ioan Dolenciuc aflăm informațiile necesare din memoriul orășenilor din Suceava, care specifica că acesta era "un țăran care nu știe să scrie, nici să citească, în nici o limbă, ci numai să vorbească rutenește și moldovenește"⁵⁰. I. Dolenciuc, de 66 de ani, era dintre țăranii galițieni stabiliți în Bucovina în căutarea unui trai mai bun. El cunoștea limbile ucraineană și română, dar nu cunoștea "originea constituției anterioare" a teritoriului inclus în componența Austriei la 1775⁵¹, adică n-a fost legat suficient de acest pământ pentru a-i cunoaște bine trecutul, obiceiurile, legile, tradițiile, etc.

Mai dificilă, din lipsa informațiilor documentare, este stabilirea originii etnice a lui V. Murgoci din Coțmani. Dar faptul că a fost ales de către locuitorii despre etnia cărora gazeta "Bucovina" menționa că "sunt mai mult ruteni"⁵² și faptul că purta un nume românesc, ne îndreptățesc să susținem că Vasile Murgoci era un român care, datorită circumstanțelor etno-demografice nefavorabile, rupt în întregime cu neamul său, se considera deja ucrainean și era pierdut pentru cauza românească.

În urma investigațiilor făcute, putem afirma că patru deputați (M. Bodnar, M. Ciupercovici, Gh. Timiș, V. Cârste) erau români, trei parlamentari (L. Kobîlița, I. Dolenciuc, V. Murgoci) erau ucraineni și un ales al poporului (A. Kral) era german. Dacă am putea trece cu vederea peste neregulile oricăror alegeri și, în special, ale

celor de la 1848 (falsificări, presiuni, mituiri, intimidări, dirijare și manevrare din partea autorităților etc.), am putea, la rândul nostru afirma că rezultatele obținute în alegerile parlamentare pot fi parțial explicate prin raportul dintre etniile din Bucovina: cei circa 185 de mii de români (48,6% din totalul populației) și-au ales 4 reprezentanți în parlament (50% din numărul deputaților); 145 mii de ucraineni (38,2%) au fost reprezentați prin 3 parlamentari (37,5%); restul populației (13,2%) a ales 1 deputat (12,5%).

Totuși, activitatea deputaților bucovineni atât în parlamentul austriac, cât și printre alegătorii lor din Bucovina, a depins într-o măsură relativ mică de originea lor etnică. Ea a fost dictată de nivelul conștiinței lor naționale, de orizontul culturii lor generale și, în special, a celei politice, de modul în care interpretau interesele categoriilor sociale pe care le reprezentau, precum și de atitudinea față de interesele celorlalte clase. În această privință, printre parlamentarii bucovineni s-a remarcat, evident, directorul gimnaziului A. Kral; M. Ciupercovici poseda "o inteligență naturală și vorbește chiar nemțește"; M. Bodnar scria și citea în limba română, dar "limba germană o posedă foarte puțin"; Gh. Timiș, V. Cârste, I. Dolenciuc, L. Kobîlița și V. Murgoci erau analfabeți și nu cunoșteau limba germană. Astfel, se explică faptul pe care Anton Kral avea să-l facă public după dizolvarea parlamentului și anume că cinci deputați "au fost un instrument în mâini străine"⁵³ și au putut fi lesne influențați și manipulați de cercuri imperiale⁵⁴.

Din vasta activitate a parlamentarilor bucovineni vom analiza numai acțiunile lor privitoare la statutul politico-administrativ al Bucovinei.

La 1 august 1848, o delegație condusă de E. Hurmuzachi și deputatul rădăuțean M. Bodnar a înaintat, prin intermediul lui Dolhoff, doleanțele bucovinenilor, cuprinse în "Petiția Țării", prezidiului parlamentului din Viena⁵⁵. Anton Kral, împuternicit să ia cuvântul în plenul parlamentului, în numele principiului "egală îndrituire a tuturor naționalităților", avându-se în vedere "nu numai timpul de față, ci și viitorimea", a cerut acordarea autonomiei Bucovinei. În acest scop el a propus alegerea orașului Cernăuți drept capitală a provinciei, aici urmând să-și aibă sediul Dieta Bucovinei, instituțiile și dregătoriile provinciale⁵⁶.

Deputatul rădăuțean M. Bodnar, susținut în permanență de familia Hurmuzachi și personal de Eudoxiu, a fost cel mai convingător și consecvent în revendicarea separării Bucovinei de Galiția. El aprecia obținerea autonomiei provinciale, ca și liderii mișcării naționale românești, drept o condiție vitală pentru demararea unor reforme și modificări cardinale a întregii vieți social-economice și politice din Bucovina, drept o bază temeinică pentru afirmarea, apărarea și dezvoltarea ființei naționale a românilor bucovineni. Printr-o declarație aparte, deputații M. Bodnar și M. Ciupercovici au susținut în întregime revendicările și doleanțele incluse în "Petiția Țării"⁵⁷.

Totodată, "Petiția Țării" a fost sprijinită și dezvoltată printr-un șir de memorii și petiții formulate de populația Bucovinei, care au fost trimise pe adresa împăratului austriac. Astfel, la 30 iulie 1848, la adresa lui Ferdinand I, a fost trimisă

"Petiția locuitorilor din comunele Gura Humorului, Iliești și Brașca"⁵⁸. Printre doleanțele sătenilor din aceste comune, la un loc de frunte, se număra cererea ca Bucovina, "printr-o lege, să fie declarată provincie autonomă a imperiului austriac și să aibă o administrație proprie"⁵⁹. Același deziderat era adus la cunoștința forurilor vieneze prin memoriile locuitorilor din Pătrăuți, Dărmănești, Straja, Horodnic, Liteni, Câmpulung⁶⁰, ș.a.

La 18 august 1848, deputații M. Bodnar, M. Ciupercovici, Gh. Timiș și reprezentanții comunali I. Niculiță și V. Știrbul au înaintat parlamentului de la Viena o petiție în numele poporului din Bucovina, cerând autonomia ținutului și constituirea sa într-o provincie separată de Galiția, cu administrație proprie, în conformitate cu patentă imperială a lui Leopold al II-lea, din anul 1790, înființarea școlilor populare în limba română în fiecare comună, inaugurarea unei facultăți la Cernăuți, libertatea "absolută" a presei, etc.⁶¹.

Pe o poziție opusă s-au situat alți patru deputați bucovineni, pronunțându-se împotriva autonomiei Bucovinei. V. Murgoci, V. Cârste și I. Dolenciuc au înaintat parlamentului o petiție cu expunerea dorinței de a nu se permite separarea Bucovinei de Galiția. Într-o scrisoare adresată la 30 iulie 1848 lui S. Stanciu, deputat comunal în Bosanci, M. Ciupercovici îl ruga pe acesta să-i informeze pe alegătorii săi că parlamentarul sucevean, I. Dolenciuc, "se încurcă cu galițienii, un lucru jelnic" și "vra el de bunăvoie a băga norodu său spre robie vecinică"⁶². L. Kobîlița a semnat o adresare cu aceeași revendicare⁶³. Spre deosebire de colegii săi, L. Kobîlița a cerut ca, în cazul când unirea între Bucovina și Galiția nu va putea fi menținută, regiunea Bucovinei dintre Prut și Nistru să fie dezlipită de restul Bucovinei și organizată într-un ducat huțanesc cu autonomie⁶⁴. În realitate, deputatul din Putila nu s-a implicat prea mult în acțiunile îndreptate spre menținerea Bucovinei în cadrul Galiției. El a fost interesat de rezolvarea pozitivă a revendicărilor huțulilor din munții Bucovinei, de îmbunătățirea statutului lor social și juridic. Încă în anul 1843 L. Kobîlița și-a exprimat nemulțumirea în legătură cu masiva imigrare a ucrainenilor din Galiția și așezarea lor printre huțulii bucovineni, ceea ce a dus la o înrăutățire considerabilă a situației huțanilor, la micșorarea drepturilor și privilegiilor de care se bucuraseră tradițional⁶⁵. Însă această atitudine a lui L. Kobîlița, precum și abandonarea de către dânsul, într-un timp relativ scurt, a taberei parlamentarilor antiautonomiști, nu reprezintă suficiente temeiuri pentru a afirma, așa precum au făcut-o istoricii A. Jukovski și N. Polonsika-Vasîlenko, că "liderul ucrainenilor bucovineni", deputatul huțan, s-a situat "pe poziția autonomiei politice a Bucovinei"⁶⁶.

La 30 august 1848, deputații V. Murgoci, V. Cârste, L. Kobîlița și I. Dolenciuc au adresat o scrisoare publică țăranilor din Bucovina, în care îi acuzau pe ceilalți parlamentari bucovineni de faptul că aceștia nu sprijină cauza țărănească, adică desființarea obligațiilor feudale. Deputații care se pronunță pentru autonomie, se specifica în scrisoare, urmăresc "scopul de a vinde pre voi (pe țăranii bucovineni - n.n.) preoților și boierilor" și de "a vă arunca iarăși în vechea robie", fiindcă ei au

cerut "ca să fie Bucovina cu Moldova"⁶⁷.

Toate aceste acuzații se bazau pe neadevăruri, deoarece deputații autonomiști au sprijinit fiecare, într-o măsură mai mare sau mai mică, cauza țărănească. M. Bodnar și M. Ciupercovici au intervenit în câteva rânduri (la 11, 18, 26 august și 13 septembrie 1848) în cadrul discuțiilor în parlament cu propuneri de a se anula boierescul fără vreo despăgubire din partea țăranilor⁶⁸. Aceste luări de poziție nu puteau să nu fie cunoscute de adepții menținerii unirii Bucovinei cu Galiția, cu atât mai mult că, la 29 august 1848, autorii scrisorii publice, V. Murgoci, V. Cârste și L. Kobilița (I. Dolenciuc a fost bolnav) au votat împreună cu M. Bodnar, M. Ciupercovici și Gh. Timiș (A. Kral s-a abținut de la vot) pentru propunerea ca toate obligațiile țărănești să fie anulate fără răscumpărare⁶⁹. Ori, pentru semnarea scrisorii publice, problema despăgubirilor era numai o stratagemă pentru realizarea intențiilor lor și ale celor care îi dirijau din umbră.

Pentru a dobândi susținerea țăranilor pentru "unirea Bucovinei cu Galiția", deputații antiautonomiști au demarat în ținut o întreagă campanie de înaintare a petițiilor și memoriilor cu revendicări respective. A fost realizată cu succes atragerea de partea lor a deputatului din Cupca, Gh. Timiș. Anton Gherman din Cernăuți îi scria, la 22 octombrie 1848, că M. Ciupercovici și M. Bodnar⁷⁰, sosiți în Bucovina, duc o agitație pentru separarea de Galiția, "considerând, probabil, că vor putea introduce boierescul lui Ghica⁷¹ în cazul când se va permite înființarea Dietei provinciale la Cernăuți". Inspirându-i această idee insidioasă, A. Gherman îl sfătuia pe "scumpul" său Timiș să se orienteze spre "moșierii nobili și supușii nobililor" din Galiția, "care au gânduri oneste", spre deosebire de gândurile necinstite ale lui Bodnar și Ciupercovici, și "să fie atent cu alt domn din Bucovina", adică cu A. Kral. Deputatul din Cupca era povățuit să acționeze mai întâi pentru anularea "legilor moldovenești care ființau în baza diplomei" lui Ghica și numai după aceea "începeți separarea Bucovinei de Galiția"⁷². Verosimil, Gh. Timiș a aderat la gruparea antiautonomistă din dorința de a soluționa cât mai repede posibil problema obligațiilor feudale ale țăranilor, urmând ca după rezolvarea acestei chestiuni să se încadreze în activitatea de autonomizare a Bucovinei.

În schimb, țăranii bucovineni au fost întărâtați direct împotriva ideii de autonomie a provinciei lor. Ei au fost induși în eroare cu zvonuri de tipul că viitoarea dietă provincială va fi compusă numai din "preoți, boieri, intelectuali și funcționari", sătenii fiind exceptați⁷³. Instituirea unei diete provinciale separate și a diverselor instituții autonome, li se inspira bucovinenilor de la sate, va conduce la majorarea impozitelor. Deoarece "clerul nu plătește nimic, din această cauză să nu se amestece în problemele de stat"⁷⁴. V. Murgoci cerea deputaților comunali din Coțmani, E. Flügner și N. Koreliuk, să ducă agitație și să explice țăranilor că Bucovina n-are nevoie de o dietă proprie, că lor nu trebuie să le fie frică de galițieni, fiindcă "galițienii nu vor lua și nu vor duce în spate casele bucovinenilor"⁷⁵. Ori, bucovinenii aveau deja amara experiență din perioada de până la 1848, când coloniștii și imigranții într-adevăr nu luau nimic cu dâșii, ci se așezau pe

pământurile lor, în satele, munții și pădurile lor.

O astfel de situație paradoxală, ca unii deputați ai Bucovinei să petiționeze "contra Patriei lor" și să-i acuze pe ceilalți parlamentari de "trădarea intereselor țărănimii care i-au ales", a fost posibilă deoarece deputații din Putila, Boian, Hatna, Coțmani și Cupca, explica A. Kral, "s-au lăsat manevrați", devenind "un instrument în mâinile străinilor"⁷⁶. Acești "străini", care dirijau din umbră lupta pentru menținerea Bucovinei în componența Galiției, au fost nobilimea poloneză din Galiția, cointereseată în exploatarea bogățiilor și administrarea Bucovinei⁷⁷; mișcarea națională ucraineană din Galiția care, prin "Consiliul central rutean" din Lemberg, urmărea constituirea din Galiția de Est și Bucovina a unei Galiții "rutene"⁷⁸; funcționarii de toate categoriile din Bucovina care, fiind veniți, în majoritatea lor, din alte provincii ale imperiului în special, din Galiția, în cazul realizării autonomiei și instalării în "dregătorii" a "pământenilor", urmau să părăsească ținutul. "Străinii", în tripla lor înfățișare, urmăreau ca, prin intermediul țărănimii amăgite cu lozincile echității sociale și instigată împotriva elitelor politice și economice autohtone, cu ajutorul deputaților analfabeți, deci ușor manevrabili, care luau cunoștință de petițiile și memoriile bucovinenilor prin mijlocirea unor interpreți părtinitori, să nu permită separarea Bucovinei de Galiția și să folosească potențialul uman și politico-economic bucovinean în propriile lor interese.

Din cele relatate mai sus se poate observa că ideea autonomiei Bucovinei a fost principala doleanță și revendicare a locuitorilor provinciei chiar de la ocuparea ținutului lor de către Austria. Această năzuință a fost susținută și promovată, în anul 1848, de liderii mișcării naționale românești din Bucovina și ea a fost sprijinită de numeroși reprezentanți ai altor etnii din provincie: germani, ucraineni, armeni ș.a. D. Hurmuzachi, I. Vasilco, M. Zota, C. Popovici, I. Miculi, Alexandru și Gheorghe Hurmuzachi, alți pașoptiști bucovineni, au elaborat un program realist de acțiuni care totaliza doleanțele nu numai ale românilor din provincie, în traducerea lui în viață au fost cointeresați și neromânii din Bucovina. A. Jukovski menționa că, în anul 1848, Doxache Hurmuzachi, împreună cu alți boieri români, a întemeiat "Partidul patrioților" (*Patriotenpartei*), la care au aderat atât nemți, cât și ucraineni, și care, sub lozinca "patriotismul bucovinean", milita pentru separarea Bucovinei de Galiția, nutrind, chipurile, "aspirații imperialiste românești"⁷⁹. Faptul că aceste aspirații ale românilor bucovineni n-au avut un caracter "imperialist" îl dovedesc și evenimentele din anii 1848-1849 și 1860-1861, când ideea de autonomie a Bucovinei a fost îmbrățișată de majoritatea covârșitoare a militanților bucovineni de diverse etnii.

În același timp, în mișcarea antiautonomistă, inițiată și dirijată de cercuri politice extrabucovinene, au fost antrenați, pe lângă țărani ucraineni, și românii de la sate. Lor li se insufla ideea, care a prins rădăcini în mentalul țărănesc, că numai prin menținerea Bucovinei în componența Galiției ei se vor putea elibera de toate obligațiile feudale⁸⁰. Această mișcare era întreținută prin stimularea exagerată a interesului de clasă al țărănimii căruia, în mod artificial, îi era opusă problema

autonomiei provinciei. Ea nu poate fi calificată drept "o mișcare pentru reunirea ei (a Bucovinei - n.n.) cu celelalte pământuri ucrainene și, în primul rând, cu Galiția"⁸¹, fiindcă, la mijlocul secolului al XIX-lea, conștiința națională a ucrainenilor din Bucovina "era încă foarte firavă și numai se forma"⁸². Pe de o parte, ucrainenii, strămoșii cărora s-au stabilit în acest teritoriu înainte de anul 1775, se considerau deosebiți de cei din Galiția și se numeau "valahi" din cauză că rădăcinile lor se aflau deja în pământul care, odinioară, a fost parte integrantă a Țării Moldovei, ei vorbeau liber limba română, pe lângă limba lor maternă, împărțeau religia ortodoxă și nu cea unită, precum ucrainenii din Galiția. Această categorie de ucraineni, în mare parte, a sprijinit ideile autonomiste ale românilor bucovineni. Pe de altă parte, ucrainenii care s-au stabilit în Bucovina după 1775 erau fugari de pe domeniile nobililor galițieni ori urmași ai acestora, zilieri la boierii bucovineni. Anume, aceștia erau purtătorii identității naționale ucrainene în ținuturile bucovinene. Nivelul scăzut al conștiinței lor naționale, combinat cu o lipsă totală de intelectualitate ucraineană, faptul că erau conștienți de realitatea viețuirii pe un pământ care n-a fost al lor, nici al părinților sau al strămoșilor lor, au făcut imposibilă apariția, în această perioadă a mișcării naționale ucrainene. Nu putem fi de acord cu calificarea curentului antiautonomist din Bucovina drept o mișcare "proucraineană"⁸³. Cercetătorul T. Sopilniuk, analizând ideile social-politice care circulau în Bucovina la mijlocul secolului trecut, a constatat că ucrainenii bucovineni "încă nu puneau, în anii 40 ai secolului al XIX-lea, problema unificării întregului popor ucrainean". Propaganda, destul de timidă, desfășurată în Bucovina de către "Consiliul central rutean" din Lemberg, datorită nivelului scăzut al conștiinței naționale a ucrainenilor de aici, "nu atingea scopul dorit"⁸⁴.

În toamna lui 1848, parlamentarii M. Bodnar și M. Ciupercovici au părăsit Viena și s-au întors în Bucovina pentru "a calma spiritele agitate de deputații Dolenciuc, Cârste, Murgoci și Kobilița, care s-au pronunțat împotriva despărțirii Bucovinei de Galiția" și "au adresat diferite scrisori mincinoase poporului țărănesc din Bucovina"⁸⁵. Începea o nouă fază în lupta pentru dobândirea autonomiei provinciale - atragerea maselor populare. Pentru a învinge, ideea trebuia să-i unească cât mai strâns pe liderii mișcării naționale românești, pe deputații autonomiști, pe reprezentanții minorităților etnice, pe cei ai clerului ortodox, pe deputații comunali, pe oamenii de rând, etc. Această luptă urma să fie anevoioasă și cu mari dificultăți, fiindcă împotriva separării de Galiția avea să activeze practic întregul aparat administrativ din Bucovina, bine organizat, disciplinat, dotat cu darul de a "convinge" masele fie cu ajutorul biciului, fie cu ajutorul vorbelor dulci, docil indicațiilor superiorilor săi galițieni, cointerestat personal în eșecul autonomiștilor.

M. Ciupercovici și M. Bodnar au desfășurat o amplă campanie de agitație în rândurile țăranilor bucovineni. Împreună cu reprezentanții clerului, ei au circulat prin sate, întâlnindu-se cu alegătorii și adunând semnături în favoarea separării Bucovinei de Galiția⁸⁶.

O delegație numeroasă, compusă din mireni și clerici, în frunte cu D.

Hurmuzachi și M. Ciupercovici, îi va face o vizită episcopului E. Hacman⁸⁷ pentru a dobândi susținerea cuvenită și a antrena în mișcare ierarhia Bisericii ortodoxe din Bucovina. E. Hacman s-a încadrat în mod activ în mișcarea pentru obținerea autonomiei provinciei⁸⁸ deoarece scopurile ei corespundeau în întregime atât intereselor Bisericii ortodoxe bucovinene, cât și intereselor lui personale. Separarea de Galiția trebuia să zădărnicească politica de catolicizare a bucovinenilor, promovată de Consistoriul romano-catolic din Lemberg; revendicarea ridicării rangului Bisericii ortodoxe la nivelul celei catolice și dobândirea respectivelor drepturi și privilegii era o năzuință a tuturor episcopilor ortodocși; scoaterea Bisericii ortodoxe din Bucovina de sub autoritatea Mitropolitului de la Karlowitz era împărtășită atât de clerul bucovinean, cât și de superiorii lui de la Cernăuți. E. Hacman i-a sprijinit pe liderii mișcării naționale românești din Bucovina atât timp cât revendicările înaintate de aceștia nu i-au periclitat situația personală.

Împotriva proiectelor de separare a Bucovinei de Galiția a fost pus în funcțiune un puternic aparat de propagandă și agitație. La Cernăuți, la 1 noiembrie 1848, a avut loc o adunare a reprezentanților comunelor din circumscripția electorală rurală Cernăuți, care a fost organizată de Anton Gherman. Acesta a adus la cunoștința participanților că propunerea de a fi constituită o dietă provincială separată de cea a Galiției a fost înaintată de clericii și nobilii din Bucovina. Țăranii au fost convinși de faptul că clerul, nobilimea și intelectualii vor beneficia din plin în urma proclamării autonomiei Bucovinei, în schimb oamenii de la sate vor trebui să suporte toate cheltuielile necesare. Din aceste considerente, reprezentanții comunelor cernăuțene au votat "împotriva unei diete provinciale ca aceasta și anulează în întregime semnăturile unor comune care au fost stoarse prin diferite metode dubioase"⁸⁹. La această adunare, verosimil, a participat și deputatul ales din partea numitei circumscripții, Gheorghe Timiș, care, de acum înainte, va părăsi tabăra deputaților autonomiști și se va alia cu V. Murgoci, I. Dolenciuc și V. Cârste.

Dispoziții similare au fost inspirate și țăranilor din circumscripția electorală Gura Humorului. Sătenii au protestat vehement împotriva declarațiilor lui Miron Ciupercovici în privința necesității dobândirii autonomiei Bucovinei⁹⁰. Nefiind de acord cu aceste invenții, dar neputând, probabil, suporta învinuiri nedrepte la adresa sa, M. Ciupercovici va scrie, la 7 noiembrie 1848, o cerere adresată parlamentului de la Viena cu rugămintea "să-i fie ridicat mandatul de deputat", motivând că el "nu cunoaște pe deplin limba germană, în care se desfășoară dezbaterile în parlament"⁹¹. La sfârșitul lunii noiembrie, el va reveni asupra deciziei de demisie, fiindcă alegătorii "ce și-au pus în mine întreaga lor încredere, se menționa într-o altă scrisoare adresată parlamentului, sunt foarte nemulțumiți de demisia mea"⁹². Dar această retractare n-a fost luată în considerație deoarece fuseseră deja anunțate, pentru 1 februarie 1849, noi alegeri în circumscripția rurală Gura Humorului, la care din nou (!) va fi ales M. Ciupercovici. Ori, pentru lunile noiembrie 1848 - ianuarie 1849, în tabăra deputaților autonomiști vor activa numai

A. Kral și M. Bodnar.

Pentru a demasca zvonurile false, lansate de V. Murgoci, V. Cârste și I. Dolenciuc, Mihai Bodnar a alcătuit, la 5/17 noiembrie 1848, adresarea "Fraților țărani din Bucovina". Deputații progalițieni, se menționa în apelul către sătenii bucovineni, "cu asemenea vorbe ne clevetesc": parlamentarii autonomiști urmăresc "scopul de a vă vinde pre voi preoților și boierilor" și, în acest scop, au înaintat "o petiție la adunarea obștească în care am fi cerut ca să fie Bucovina cu Moldova și ca să vă aruncăm iarăși în vechea robie, în care ați fost până acum, înainte de constituție"⁹³. M. Bodnar a explicat, în acest manifest, punct cu punct toate revendicările incluse în petiția din 18 august 1848, adresată parlamentului și semnată de el împreună cu M. Ciupercovici, Gh. Timiș, I. Niculiță și V. Știrbu. "Noi (semnatarii petiției - n.n.), care am cunoscut nevoile țării, a nației noastre și a noastre (ale țăranilor - n.n.) îndeosebi, n-am cerut ceea ce numai nouă în parte (țăranilor - n.n.) ne-ar fi fost de folos, ci aceea ce toată țara (toate categoriile sociale - n.n.) vrea și ce ei îi trebuie, căci precum noi această țară sfântă scumpa noastră patrie, pe care în multă vărsare de sânge strămoșii noștri, din mâna dușmanilor au răscumpărat-o ca să ne-o lase nouă - nu vroim prin darea în mâinile străinilor s-o facem nenorocită"⁹⁴.

La mijlocul lui noiembrie, deputații bucovineni, cu excepția lui M. Ciupercovici și a lui L. Kobîlița care a refuzat să participe la lucrările parlamentului, au plecat la Kemsier. La 15 decembrie 1848, parlamentarii V. Murgoci, I. Dolenciuc, V. Cârste și Gh. Timiș au înaintat prezidiului parlamentului o petiție în care, în numele alegătorilor lor, au cerut păstrarea Bucovinei în componența Galiției⁹⁵.

Gazeta Bucovina avea să reacționeze prompt, condamnând "trădătoria de patrie și dobitocească orbire a ticăloșilor patru sau cinci deputați țărani ai Bucovinei, care cer împreunarea provinciei noastre cu Galiția rusească sau polonă"⁹⁶. Întregul dispreț față de parlamentarii Bucovinei care militau împotriva intereselor provinciei aveau să-l arate Hurmuzăcheștii, subliniind că "Țara (poporul - n.n.) nu sunt acei 4 neghiobi, care, ca urmare a nefericitei legi electorale șed spre nenorocirea și ocara Bucovinei ca reprezentanți ai noștri, cu legislatorii împărăției austriece în parlament și s-au făcut uneltele unor intriganți politici, spre a cere încorporarea Bucovinei la Galiția. Vai de țara aceea, despre soarta căreia hotărăsc acest felu de reprezentanți, vai de statul acela, care ar ave să primească legile sale din mâinile unor asemenea legislatori"⁹⁷.

Țărănimea agitată din Bucovina, instigată cu lozinci sociale a înaintat parlamentului câteva memorii și petiții întru susținerea poziției deputaților progalițieni, exprimată prin memoriul din 15 decembrie 1848. Astfel, de pildă, un protest împotriva separării Bucovinei de Galiția a fost trimis pe adresa parlamentului, la mijlocul lunii februarie 1849, de către reprezentanții a 27 de sate din circumscripția electorală Sadagura⁹⁸, al căror deputat era V. Cârste. Același caracter îl purta și petiția semnată de reprezentanții a 34 de sate din districtele Siret și Rădăuți⁹⁹.

Este semnificativ faptul că printre semnatarii ambelor petiții s-au numărat atât țărani ucraineni, cât și țărani români, care, în loc de semnătură, în fața numelui lor au pus câte o cruciuliță. Dat fiind acest analfabetism, exista pericolul ca țăranii să semneze documente care nu aveau nimic comun cu convingerile lor¹⁰⁰. De exemplu, în memoriul semnat de sătenii din districtele Siret și Rădăuți, **unde marea majoritate a populației era constituită din români ortodocși**, se afirma că "un observator fără prejudecăți s-ar convinge de la prima vedere că Bucovina este populată predominant de ruteni și că limba ruteană este înțeleasă pentru oricare din provincie"; că "necesitățile naționale și de instruire ale majorității ucrainene de religie greacă (ortodoxă - n.n.) și greco-catolică depășesc de trei ori pe celelalte"; că "dorița de unire a Bucovinei cu Galiția ruteană izvorăște din inima poporului" deoarece, "ca urmare a vechilor legături comerciale de pe timpurile cnejilor ruteni, Bucovina și Galiția au intrat în componența unuia și același stat, pe ele nu le separau hotare de stat ori naturale"; că semnatarii "exprimă dorița generală ca Bucovina să fie unită indivizibil, ca al 19-lea cerc, cu Galiția ruteană"¹⁰¹. Aceste multiple menționări și referiri la o "Galiție ruteană" dezvăluie, concomitent, una dintre întrucipările acelor "străini" care s-au aflat în spatele petițiilor antiautonomiste, fiindcă la timpul respectiv nu exista o Galiție "ruteană" - ideal al mișcării naționale ucrainene din Galiția poloneză.

Iar în parlamentul austriac continua activitatea pentru atragerea pro sau contra autonomiei Bucovinei a deputaților din celelalte provincii ale imperiului. Gazeta Bucovina, la începutul lunii februarie 1849, își informa cititorii că în parlament ideea autonomiei este promovată de deputații M. Ciupercovici, M. Bodnar și A. Kral¹⁰². Dar eforturile acestor militanți erau insuficiente, ele trebuiau să fie armonizate și completate cu acțiunile intelectualității, preoțimii și nobilimii, cu cele ale liderilor mișcării naționale românești. Astfel, într-un moment, când în parlament se purtau discuții foarte aprinse cu privire la soarta Bucovinei și a organizării imperiului în general, o delegație a bucovinenilor, în frunte cu episcopul E. Hacman, s-a prezentat la Olmütz, la 20 ianuarie 1849, înmânându-i noului împărat Franz Iosif I "o adresă scrisă în limba germană și în limba română", ce conținea dorița expresă a recunoașterii autonomiei¹⁰³. Acestei delegații multinaționale, membrii ei erau români, ucraineni, germani și armeni, care, prin gura episcopului E. Hacman, îi declaraseră împăratului Austriei că "sunt veniți din partea românilor bucovineni"¹⁰⁴, Franz Iosif I i-a promis soluționarea pozitivă a chestiunii autonomiei provinciei lor.

Memoriul din 20 ianuarie 1849 a fost tipărit în mai multe limbi sub titlul Promemoriul la Petiția Țării Bucovina din anul 1848 și, la 9 februarie 1849, a fost înaintat parlamentului și, special, Comisiei parlamentare pentru redactarea Constituției. Scopul acestui document, structurat în 9 articole, elaborat de istoricul E. Hurmuzachi și semnat, pe lângă dânsul de E. Hacman, A. Kral, I. Vasilco și M. Bodnar¹⁰⁵, era să explice și să argumenteze, din punct de vedere istoric, necesitatea și legitimitatea separării Bucovinei de Galiția și a constituirii ei într-o

provincie autonomă. Cele 9 puncte ale documentului dezvoltau ideea că Bucovina n-a aparținut niciodată Galiției, fiind din vechi timpuri un ținut românesc. Activitatea deputaților progalițieni a fost supusă unei critici distrugătoare. În fine, semnatarii Promemoriul-ui cereau: constituirea Bucovinei ca ducat autonom; încetarea amestecului Guberniului din Lemberg în treburile interne ale acestei zone, inclusiv pe tărâm școlar și religios; stăvilirea prozelitismului catolic; acordarea dreptului de a folosi limba română în administrație și în dieta provincială; liberalizarea legăturilor dintre Bucovina și Principatele dunărene¹⁰⁶.

În acest timp, Comisia parlamentară pentru elaborarea Constituției a luat în dezbatere, la 24 februarie 1849, problema viitorului statut al Bucovinei. Din petițiile analizate, patru erau pentru separarea Bucovinei de Galiția și patru - contra. Raportorul Fr. Smolka a relevat că argumentația adusă în sprijinul dezlipirii Bucovinei de Galiția este mai bogată și mai întemeiată, iar argumentele aduse împotriva acordării provinciei statutului de autonomie nu erau destul de fundamentate. La sfârșitul raportului, prezentarea căruia a durat o zi întreagă, Fr. Smolka a formulat următoarea concluzie: "Să i se recunoască Bucovinei situația de provincie separată. Petițiile să fie depuse pe masa Comitetului parlamentar pentru a se putea lua cunoștință de conținutul lor și acest fapt să se anunțe în plenul Adunării parlamentare"¹⁰⁷. Majoritatea deputaților, care au participat la dezbateri, s-au pronunțat pentru separarea Bucovinei de Galiția, considerând că, prin acest act, se va atrage la imperiu Moldova și Muntenia și, concomitent, se va produce "o slăbire a Galiției și anume a rutenilor, despre care se susține că simpatizează cu rușii"¹⁰⁸. La 28 februarie supunându-se la vot problema Bucovinei, toți membrii Comisiei parlamentare au votat pentru separarea ei de Galiția și acordarea statutului de provincie autonomă. Din cei 7 deputați ai Bucovinei (L. Kobîlița n-a participat la lucrările parlamentului după 22 octombrie 1848), M. Bodnar, M. Ciupercovici și A. Kral au votat pentru acordarea autonomiei, în timp ce V. Murgoci, I. Dolenciuc, V. Cârste și Gh. Timiș au votat împotriva¹⁰⁹. În plus, la 3 martie 1849, cei patru deputați bucovineni antiatonomiști vor semna, prin cruciulițe, un protest contra menționatei decizii a Comisiei parlamentare pentru elaborarea Constituției¹¹⁰.

Deoarece deputații vor respinge, la 4 martie 1849, proiectul constituțional elaborat de cabinetul de miniștri austriac și aprobat de împărat, la 7 martie Franz Iosif I a desființat parlamentul, proclamând Constituția din 4 martie, în care ducatul Bucovina era indicat ca țară a Coroanei¹¹¹. Anton Kral avea să menționeze că "trebuie să fim recunoscători mijlocirii active a deputățiunii naționale aflătoare la Olmütz, în luna ianuarie 1849, că împăratul a recunoscut independența Bucovinei în Constituția din 4 martie 1849"¹¹².

Eudoxiu Hurmuzachi a fost chemat la Kremsier de ministrul de interne A. Bach pentru a da consultații în problema reorganizării administrative a Bucovinei. Din însărcinarea acestuia, istoricul bucovinean se va ocupa cu traducerea în românește a tuturor ordinelor privind Bucovina, precum și a codului penal și civil

austriac. El va participa, la indicația ministrului de justiție A. Schmerling la elaborarea unui lexicon de termeni juridici românești și la traducerea unor cărți didactice pentru Bucovina¹¹³.

Prin decretul imperial din 13 martie 1849, autoritățile din Galiția și Bucovina erau înștiințate că, potrivit Constituției din 4 martie 1849 "ducatul Bucovinei formează o țară de Coroană autonomă"¹¹⁴. Guvernul din Viena numi în locul căpitanului cercual Gh. Isăcescu, trecut la pensie, pe E. Bach, fratele ministrului de interne în postul de guvernator provizoriu al noului ducat¹¹⁵. Acesta, fără știrea bucovinenilor, a trimis la Viena un proiect de constituție și o lege electorală a Bucovinei, deși, aprecia gazeta Bucovina, ca proaspăt numit în funcție, nu cunoștea adevăratele doleanțe ale populației din acest teritoriu. Atât procedeul lui E. Bach de a hotărî de unul singur, cât și faptul că, prin ceea ce propunea "lovea în interesele cele mai importante ale nației", prevăzând în viitoarea dietă un număr prea mic de reprezentanți ai orașelor, de intelectuali, față de numărul țăranilor și proprietarilor de la sate care, s-a dovedit deja în anii 1848-1849, în majoritatea lor deveneau unelte în mâinile cercurilor imperiale, "automați și nulități parlamentare"¹¹⁶.

În urma protestelor înaintate la Viena de către liderii mișcării românești, E. Bach a fost nevoit să publice, la 26 aprilie 1849 instrucțiunile privitoare la elaborarea proiectului de constituție și să formeze un comitet din 15 persoane¹¹⁷. Acest Comitet al bărbaților de încredere, în frunte cu K. Umlauf, președintele tribunalului, era compus pe jumătate, "din bărbați ce se bucură numai de încrederea de șef al țării" (E. Bach - n.n.) și pe jumătate din "bărbați care se bucură în cel mai mare grad de o deplină încredere a țării întregi", anunța Bucovina.

În septembrie 1849 Proiectul de Constituție provincială pentru ducatul Bucovinei a fost publicat în paginile gazetei Bucovina¹¹⁹. Redacția constata că "interesele cele mari ale țării fuseseră luate în socotință cât se putu mai mult" și că, de acum înainte, totul va depinde de bucovineni, fiindcă aplicarea integrală și corectă a proiectului ar preface provincia "într-o fântână nesfârșită de bunătăți pentru prezent și viitor"¹²⁰. Documentul elaborat definea Bucovina ca "provincie a coroanei imperiului austriac", iar Cernăuții - drept capitală a acesteia, precizând în cele 57 de articole, modul în care avea să se exercite regimul autonomiei provinciale. Dieta urma să fie compusă din 48 de deputați, dintre care 16 reprezentau țăranimea, 16 reprezentau pe marii proprietari și 16 erau reprezentanți ai intelectualității, industriei, comerțului și meseriașilor, aleși în baza votului direct. O stipulare importantă era cuprinsă în art. 2: "Hotarele ducatului nu se pot strămuta decât numai la o propunere a dietei provinciale sau cu învoirea aceleiași prin lege imperială"¹²¹. Această prevedere, potrivit concepției autorilor proiectului, trebuia să zădărnicească și să prevină realipirea ducatului la Galiția sau împărțirea lui în două¹²², precum o cereau unele cercuri ucrainene din Galiția. O astfel de formulare împiedica adoptarea hotărârii respective de către împărat fără consultarea cu dieta

Bucovinei, cu toate că, în eventualitatea unui dezacord, proiectul prevedea dreptul împăratului de a desființa dieta¹²³. Nu vom insista asupra altor detalii, ci vom menționa că, deși nu a fost aplicat, în urma reintroducerii absolutismului, în decembrie 1851, proiectul de constituție a fost aprobat oficial, cu mici modificări, în martie 1861 și a intrat în vigoare¹²⁴.

Odată fiind publicat proiectul constituției ducatului și fiind ordonată reformarea administrației publice în Bucovina, procesul realizării autonomiei Bucovinei evolua în direcția creării unor instituții provinciale separate de cele galițiene. În februarie 1850 fusese anunțată crearea a 15 dregătorii pentru strângerea dărilor, în luna mai a fost înaintat la Viena proiectul organizării politice și judecătorești a Bucovinei, în iunie 1850 a fost creată Camera de Comerț și Industrie din Cernăuți¹²⁵. La 29 septembrie 1850, printr-un decret imperial, odată cu statutul de autonomie provincială, este dat publicității "Regulamentului alegerii Dietei pentru Ducatul Bucovina"¹²⁶. La 8 octombrie 1850 a fost promulgată legea despre organizarea politică a Bucovinei. În fruntea provinciei se situa guvernatorul care, simultan, trebuia să îndeplinească obligațiile președintelui guvernului. Ducatul a fost împărțit în șase districte. La 4 noiembrie 1850 Bucovina a obținut un comandament militar propriu cu sediul la Cernăuți care, însă continua să depindă de Lemberg¹²⁷.

Procesul de cristalizare a autonomiei Bucovinei a fost trenat odată cu schimbarea regimului politic în Austria, instaurarea neoabsolutismului. La 31 decembrie 1851, Constituția din 4 martie a fost abrogată sub pretextul că ea nu era "nici conformă situației statutului, nici aplicabilă"¹²⁸. În pofida faptului că, formal, autonomia Bucovinei n-a fost anulată și ea nu a fost trecută sub administrația Galiției, traducerea în viață a statutului de autonomie reală a provinciei s-a prelungit pentru un deceniu. Istoricul ucrainean al vieții politice din Bucovina, D. Kwitkowsky, avea să constate, pentru anii 1850-1861 un fenomen ignorat de istoriografia ucraineană și anume să ucrainenii bucovineni au aderat la ideea autonomistă și au conlucrat deschis "cu românii în special în problema dezlipirii Bucovinei de Galiția"¹²⁹.

La 6 martie 1853 a fost formal anulată uniunea administrativă a Bucovinei cu Galiția și a fost numit primul președinte al ducatului (Landespräsident), Franz Freiherr von Schmück¹³⁰. Separarea administrativă definitivă de Galiția a avut loc la 29 mai 1854. Bucovina a fost împărțită în 15 districte¹³¹.

În timpul războiului Crimeii, în eventualitatea unei înglobări a Principatelor Române pentru a atrage, probabil, simpatiile populației românești, Curtea de la Viena va încerca să revadă chestiunea realizării unei autonomii reale a Bucovinei. Cunoscutul om politic, proprietarul din Suceava, Cr. Petrovici a fost solicitat să înainteze propuneri referitoare la constituirea dietei Bucovinei. În ianuarie 1856, Cr. Petrovici a înaintat autorităților austriece un detaliat memoriu cu recomandările sale¹³². Se poate să fi fost solicitată și opinia altor personalități din Bucovina, însă adunarea provincială n-a fost convocată.

Înfrângerea din Italia, în vara anului 1859, a armatelor austriece a condus la prăbușirea neoabsolutismului și a determinat niște tentative ale Casei de Habsburg de a revigora imperiul. În august 1859 a fost chemat la putere un guvern federalist în frunte cu Rechberg. Ministrul de interne, A. Goluchowski, fost guvernator al Galiției, considera că imperiul poate fi revigorat, dacă Austria se va sprijini în interior pe state naționale autonome, mari și puternice. În acest mod și elementele periferice ar fi putut rezista centralismului nivelator, unificator, care urmărea consolidarea guvernului central în dauna autorităților provinciale.

Sub pretextul nevoii de economisire și de aplicare a unei administrații corespunzătoare, prin decretul imperial din 22 aprilie 1860, au fost desființate guvernământul și ducatul Bucovinei, teritoriul acestuia fiind din nou alipit Galiției¹³³. Acest eveniment a produs în rândurile populației bucovinene o mare neliniște. Oamenii politici din Bucovina au reacționat imediat. În teritoriul realipit Galiției se declanșează o luptă politică generală, comparabilă cu cea din anii 1848-1849. Elitei politice românești i se vor alia reprezentanți ai tuturor grupurilor naționale și categoriilor sociale din Bucovina. Lupta se declanșează și se amplifică în condițiile favorabile prilejuite de criza politică prin care trecea regimul și însuși Imperiul Habsburgic, criză care făcea posibilă trecerea de la regimul neoabsolutist la regimul constituțional¹³⁴.

Prin decretul imperial din 5 martie 1860, Franz Iosif I a dispus ca vechiul consiliu consultativ, compus până atunci din persoane numite de el personal, să fie lărgit prin 30 de delegați din partea provinciilor și transformat în "parlament imperial întărit". Românii din Austria au fost reprezentați prin Episcopul Transilvaniei A. Șaguna, proprietarii Al. Mocioni din Banat și N. Petrino din Bucovina¹³⁵.

Era firesc ca N. Petrino să sprijine la Viena eforturile bucovinenilor întru redobândirea autonomiei. Însă acesta, probabil sub presiunea reprezentanților cabinetului federalist și a autorităților galițiene se va situa pe o poziție opusă. În ședința "parlamentului imperial întărit" din 14 septembrie 1860, N. Petrino a pledat împotriva menținerii guvernământului Bucovinei: "Dacă un organism birocratic funcționează numai pentru a asigura autonomia, atunci eu, pentru persoana mea, pot renunța la el"¹³⁶.

Din această cauză, bucovinenii vor interveni nu pe lângă delegatul Bucovinei ci pe lângă A. Șaguna și Al. Mocioni cu rugămintea de a-i ajuta în chestiunea reîntoarcerii statutului de autonomie provincială. La 2/14 iunie 1860, Eudoxiu și Gheorghe Hurmuzachi i-au adresat lui A. Șaguna o scrisoare prin care îi comunicau că ducatul Bucovinei "este în oara aceasta amenințat de o lovitură de moarte în tot ce-i este mai scump, în lege, în biserică, în limbă, în toate interesele naționale, morale și materiale" deoarece urmează "a se împreuna și a se slei cu Polonia austriacă"¹³⁷. Episcopul Transilvaniei a fost rugat să prezinte împăratului și să sprijine cu "viu graiu" petiția Bucovinei care urma să fie trimisă pe adresa lui A. Șaguna.

Al. Mocioni, în ședința "parlamentului întărit" din 14 septembrie 1860 a declarat că sprijină autonomia provinciei fiindcă "încorporarea Bucovinei la Galiția pare a fi nepotrivită și făcută împotriva majorității populației"¹³⁸. Bucoveninii nu doresc unirea țării lor cu Galiția, menționa Al. Mocioni, deoarece își aduc cu durere aminte de fosta unire care ținuse o jumătate de secol. Atunci posturile conducătoare din provincia lor fuseseră ocupate de elemente străine care nu cunoșteau nici poporul, nici limba lui, nici situația politică din Bucovina și aceasta a fost tratată ca o provincie cucerită.

Al. Mocioni a cerut ca problema Bucovinei să fie prezentată împăratului pentru deliberare și pentru luarea unei definitive decizii¹³⁹.

Din partea lor, bucovinenii vor elabora, semna și trimite la Viena memorii și petiții, vor trimite delegații la împărat, își vor expune doleanțele în presa vieneză oficială. Din aceste considerente, ministrul de interne, A. Goluchowski a cerut Oficiului poștal al Bucovinei să refuze expedierea la Viena a memoriilor și petițiilor cu revendicări autonomiste. Concomitent, el a ordonat căpitanului districtual al Bucovinei, I. Miculi, să-i raporteze cine îi instigă și ajută pe bucovineni să alcătuiască memorii împotriva alipirii Bucovinei la Galiția¹⁴⁰. Direcția ținută la Câmpulung s-a grăbit să raporteze că o asemenea petiție a fost semnată de către Ciupercovici¹⁴¹.

În octombrie 1860, autoritățile galițiene informau pe subalternii lor de la Cernăuți că Eudoxiu Hurmuzachi a întocmit o proclamație adresată bucovinenilor, în care revendica separarea Bucovinei de Galiția și reorganizarea administrației provinciale pe baze autonome. Lembergul a ordonat să se ia toate măsurile convenite pentru a interzice și a împiedica răspândirea în Bucovina a manifestului lui E. Hurmuzachi¹⁴².

Aplicarea ideii federaliste de către cabinetul Rechberg-Goluchowski a pus în gardă elementul german din Austria care nu era dispus să consimtă la transformarea statului într-o structură eteroglotă, nici să admită aservirea germanilor răsfirați pe întreaga suprafață a statului de către majoritățile etnice autohtone. Germanii din Austria preconizau menținerea supremației politice a elementului german, cerând un guvern central puternic, secondat de un parlament central cu sediul la Viena, înzestrat cu vaste atribuții de control asupra aparatului administrativ. Pentru a calma spiritele, A. Goluchowski a îndrumat publicarea diplomei imperiale din 20 octombrie 1860, prin care s-a promis instituirea unui parlament și luarea de măsuri pentru aranjarea de alegeri parlamentare¹⁴³. În urma publicării acestei diplome au fost sistate și cercetările legate de depistarea și sancționarea autorilor memoriilor cu revendicări autonomiste. Se aștepta, consemna E. Hurmuzachi, ca autonomia Bucovinei să fie restabilită, iar funcționarii anexioniști compromiși amovați¹⁴⁴.

La 13 decembrie 1860, cabinetul federalist a fost demis și la cârma țării a fost pus cabinetul centralist al lui A. Schmerling. Au apărut noi speranțe într-o soluționare pozitivă a problemei bucovinene. La 27 decembrie, în casa boierului I.

Vasilco, a avut loc o consfătuire a reprezentanților orașului Cernăuți și ai boierimii bucovinene în vederea alcătuirii unui nou memoriu al Bucovinei¹⁴⁵; în plus la 30 decembrie, în ziarul vienez "Die Presse" apare articolul lui E. Hurmuzachi "Cu privire la problema anexării Bucovinei la Galiția", în care era inclus un protest vehement contra nesocotirii principiului egalității în drepturi a Bucovinei cu celelalte provincii ale Austriei și nerecunoașterii individualității ei național-politice. Hotărându-se anularea autonomiei provinciale, "nu a fost de nici o mirare faptul că actele de încorporare, chiar de la publicarea lor, menționa E. Hurmuzachi, au provocat în toată Bucovina cea mai mare împotrivire, care s-a manifestat și exprimat în mai multe petiții ale proprietarilor și țăranilor, ale orășenilor, negustorilor și clerului, adresate Maiestății Sale pentru păstrarea autonomiei acestui domeniu al Coroanei"¹⁴⁶.

Un impresionant memoriu, *Emanzipationsruf der Bukowina* (Chemarea Bucovinei la emancipație), a fost înaintat împăratului Austriei¹⁴⁷. Documentul a fost semnat de 250 de reprezentanți ai "tuturor claselor, naționalităților, stărilor și confesiunilor" din Bucovina și cerea menținerea și respectarea autonomiei provinciei¹⁴⁸.

Acțiunile perseverente și stăruitoare ale bucovinenilor, în frunte cu Eudoxiu Hurmuzachi, Iordache Vasilco, intervențiile lui Al. Mocioni și A. Șaguna au dus la recunoașterea definitivă, prin Constituția din 26 februarie 1861, a autonomiei Bucovinei. În noul parlament imperial, compus din 343 de deputați aleși, Bucovinei i-au fost rezervate 5 locuri. Statutul și legea electorală a Bucovinei, date publicității, stipulau că dieta provincială trebuia să fie compusă din 30 de membri¹⁴⁹.

La 20 aprilie 1861, noul șef al provinciei, W. Martina, a publicat o *Înștiințare*, prin care anunța populația Bucovinei: "În urma înaltei rezoluții din 9 martie a.c. se desrădică în 22 aprilie a.c. ce până acum fostă dregătorie cerculară, încetând deodată lucrările ei, și se introduce în aceeași zi guvernul țării cel înființat de către Maiestatea Sa c.r. apostolică"¹⁵⁰. Cu această ocazie, la Cernăuți se va desfășura la 23 aprilie 1861, o demonstrație la care s-a sărbătorit dobândirea autonomiei Bucovinei. În fața celor circa 400-500 de participanți au vorbit lideri ai mișcării naționale românești din Bucovina, precum și profesorul R. Neubauer, Levinschi și Cr. Petrovici¹⁵¹. În cinstea lui E. Hurmuzachi și a lui I. Vasilco s-a aranjat o retragere cu torțe. În drum spre locuință, demonștranzii l-au întâlnit pe E. Hurmuzachi și l-au petrecut până acasă cu "mare alai și cu mari ovații"¹⁵².

Pentru a stabili bazele structurii autonomiste a Bucovinei, au fost anunțate alegerile pentru dieta provincială. Numărul mandatelor a fost distribuit în modul următor: unul - Episcopului Bisericii ortodoxe din Bucovina, 12 - marilor proprietari laici și eclesiastici, 2 - Camerei de Comerț și Industrie, 3 - orașelor și 12 - comunelor rurale în care votarea se făcea indirect, prin electori¹⁵³.

Campania electorală, din martie 1861, a fost foarte tensionată din cauza luptei dintre două tabere ce urmăreau interese opuse: forțele progalițiene râvneau alegerea unor oameni prin care să-și asigure controlul asupra Bucovinei, iar forțele

autonomiste încercau din răspuțeri să-i înlăture pe străini de la conducerea provinciei. În acest sens au fost organizate comitete de pregătire a alegerilor dintre alegători, au fost constituite grupuri de propagandă, s-au desfășurat adunări populare, au fost lansate și citite în public foi volante, apeluri, manifeste.

Un rol important în pregătirea și desfășurarea campaniei electorale în toate localitățile Bucovinei l-a avut intelectualitatea în general și tinerii elevi și studenți în special. La 2 martie 1861, studenții români din Bucovina, aflați la Viena la studii, I.Gh. Sbiera, A. Berariu și L. Popescu, au lansat un apel către alegătorii din Bucovina¹⁵⁴. Sub titlul *Iubiților frați bucovinenii*, documentul, într-o formă prescurtată, circula în zeci de copii prin Bucovina. Ca deputați pentru Dieta Bucovinei trebuia să fie alese acele persoane, se sublinia în manifest, "carii sunt născuți de-n toți strămoșii Bucovinenii, carii sânt de legea noastră dreptcredincioasă și vorbesc limba noastră cea dulce, carii ni s-au arătat până acuma credincioși și priincioși sorții noastre, și carii au ajutat a mijloci aceste drepturi de la Maestatea Sa Împăratul pentru poporul nostru. Pe aceștea să-i alegeți, că numai aceștea ne pot scăpa dela peire și a ne da o viață fericită (subliniat în original - n.n.)"¹⁵⁵.

Ideile acestui manifest au fost împărtășite și sprijinite de Alexandru Hurmuzachi care, în preajma alegerilor, a cerut alegătorilor "să aleagă pe oricine va fi cinstit și cu cap și hotărât de a nu gândi la altceva decât la binele nostru obștesc"¹⁵⁶.

La sfatul lui Aron Pumnul¹⁵⁷ și prin îndrumarea nemijlocită a lui Gheorghe Hurmuzachi, un număr însemnat de studenți de la liceul din Cernăuți au pornit prin comunele Bucovinei pentru a face agitație electorală¹⁵⁸. Ancheta, efectuată de autoritățile habsburgice, va evidenția entuziasmul și perseverența lui Vasile Bumbac, Vasile Burlă, Nicolae Hurjui și Samuil Isopescu cu care aceștia au desfășurat o amplă agitație electorală în Siret, Suceava, Storojineț, Tărășeni, Slobozia, Volcineț, Camenca, Frătăuții Noi, Solca, Cupca, Suceveni, Stroești, Prisăcăreni, Iordănești, Ropcea, Budineț etc.¹⁵⁹. Pe lângă dâșii, au mai participat la campania electorală în modul cel mai activ elevii Dimitrie Isopescu, Gheorghe Halus, Eusebie Nedelcu, Vasile Grigorovici¹⁶⁰. Ulterior, din cauza persecuțiilor din partea profesorilor galițieni de la liceul din Cernăuți, V. Burlă și V. Bumbac au fost nevoiți să părăsească Bucovina și să-și continue studiile în Transilvania¹⁶¹.

Sub anchetă a ajuns și profesorul de teologie și limba română de la gimnaziul de băieți din Suceava, Constantin Andrievici. Acesta, fiind întrebat de țărani pe cine să aleagă ca deputați, a întocmit un apel către "întreaga năciune din Suceava" cu sfatul ca alegătorii din această circumscripție să-i voteze "pe Ioan Pruncul din Chilișeni, Pruncul din Reuseni, Alecu Popovici din Stroești, Bogdan Focșineanul, Ioan Costin" și pe alți români din ținutul Sucevei¹⁶². Profesorul sucevean a fost suspectat de activitate antistatală și a fost supus unei percheziții la domiciliu. La 8/20 martie 1861, pretorul cercual din Suceava l-a învinuit pe C. Andrievici că "susține mai mulți școlari ai gimnaziului din Cernăuți, carii sânt trimiși încoace de către unii frunțași ai năciunii române bucovinene, spre a merge dela sat

la sat și a dezvălui țăranilor înțelesul statutelor împărătești în privința alegerii deputaților la dieta țării și a îmbia pe țăranimea română ca să voteze numai pentru un român". I-a fost imputat și faptul că a întocmit o adresare către alegători, pe care V. Bumbac a citit-o în cafeneaua armeană din Suceava, pentru ce V. Bumbac, denunțat de unii armeni, a fost supus arestului la Suceava¹⁶³. Caracterizându-l pe profesorul sucevean, anchetatorii au menționat, pe lângă altele, că C. Andrievici este un adept al "ideilor daco-românismului" în Bucovina¹⁶⁴. Cu circa jumătate de an mai devreme, la înființarea liceului greco-oriental din Suceava, C. Andrievici a rostit o cuvântare plină de sentimente naționale românești. Discursul patriotic al profesorului Andrievici a fost supus unei aspre critici de către reprezentantul consistoriului ortodox, T. Bendela, iar pretorul cercual a încercat atunci să-l învinuiască de răspândirea unor idei antihabsburgice.

Rezultatul campaniei electorale a fost dezvăluit, într-un ton puțin pesimist, de unul dintre participanții la acele evenimente, I. Gh. Sbiera. Fiindcă "presiunea guvernamentală asupra primarilor sătești și a alegătorilor rurali a fost cumplit de mare, din 12 deputați, pe care avea să-i aleagă corpul electoral sătesc, au fost aleși 5 prefecți districtuali, 3 boieri și 4 țărani. Și dintre aceștia: numai 3 români adevărați! Trist de tot!"¹⁶⁵. Eudoxiu Hurmuzachi, ales deputat în circumscripția electorală rurală Câmpulung-Dorna, în ședința Dietei Bucovinei din 16 aprilie 1861, avea să sublinieze: "Astăzi formăm numai o minoritate în dietă, dar suntem majoritatea în țară și cu vremea vom cuceri și dieta. Cu fruntea ridicată și fără frică privim noi la uneltirile acelora, pentru care națiunea e o frază și țara o unealtă pentru a vâna după scopuri egoiste și particulare"¹⁶⁶. Totuși, în compoziția Dietei, aprecia istoricul I. Nistor, românii aveau 16 deputați constituind, împreună cu episcopul, majoritatea absolută în organul legislativ provincial.

Studentul Vasile Bumbac, însuflețit de dobândirea autonomiei reale și de rezultatele alegerilor va scrie și va publica o *Mulțumită*, prin care îi exprima lui E. Hurmuzachi recunoștința românilor din Bucovina "Pentru modeala-ți jertvă și ostineala Ta,/ Ce-o puse-și pe altarul năciuni-ți cu iubire,/ Voind să aperi dreptul și scumpă țința sa", salvând provincia din "străine ghiare"¹⁶⁷. Generațiile posterioare vor încrusta pe troița de la mormântul patriotului român, ridicată în anul 1934, următoarea inscripție: "Aice odihnește Eudoxiu Hurmuzachi, Liberatorul Bucovinei și Marele Istoric Român. Născut 1812 mort 1874"¹⁶⁸.

La 6 aprilie 1861, în sala Primăriei din Cernăuți, a fost inaugurată Dieta Bucovinei în prezența guvernatorului Bucovinei Wenzel Ritter von Martina și sub președinția episcopului Eugen Hacman, primul căpitan al Bucovinei autonome. Structura politico-administrativă a ducatului era următoarea: Dieta Țării (*Landtag*) reprezintă puterea legislativă și alegea din rândul deputaților un Comitet al Țării (*Landesausschuss*), compus din patru membri cu un președinte în frunte. Președintele Dietei se numea Căpitan al Țării (*Landeshauptmann*); reprezentant al guvernului central de la Viena era guvernatorul, numit președintele țării (*Landespräsident*), căruia îi erau supuse administrațiile județene, în frunte cu câte

un prepozit districtual (*Bezirkvorsteher*).

Dieta Bucovinei, la propunerea lui Eudoxiu Hurmuzachi, se va adresa împăratului cu rugămintea de a acorda ducatului o stemă proprie și un drapel, ca însemne distincte ale autonomiei. Doleanța bucovinenilor a fost tradusă în viață prin rezoluția imperială din 26 august 1861. Stema reprezenta capul de bour de pe vechea stemă a Moldovei, iar drapelul avea culorile albastru și roșu, dispuse vertical și având la mijloc stema Bucovinei¹⁶⁹. La 9 decembrie 1862, printr-o diplomă imperială, Curtea de la Viena a confirmat și a întărit neatârănarea administrativă a Bucovinei de provincia vecină, deoarece atât trecutul cât și prezentul prin deosebirile "de limbă, de datine și de obiceiuri nu fac să fie de dorit o contopire cu Galiția"¹⁷⁰.

Odată cu dobândirea statutului de autonomie, a dietei provinciale proprii, Bucovina s-a bucurat și de dreptul de a trimite reprezentanți în Parlamentul central din Viena, în Delegațiunea austriacă și în Casa magnaților. Aceste realități au făcut posibilă organizarea unei proprii vieți politice provinciale marcată, totuși, de cunoscutele procese de germanizare și promovare a etniei ucrainene, în special după unirea Principatelor Române, în scopul aplicării cât mai eficace a principiului *divide et impera*, dar și de afirmarea ascendentă a aspirațiilor politico-naționale românești. În ciuda unor tentative de revizuire a statutului Bucovinei autonomia ei a fost păstrată pe întreg parcursul dominației austriece (până în anul 1918) și a condiționat o bogată și intensă viață social-politică prin activitatea diverselor instituții, organizații și partide politice bucovinene, punând temeliile unei societăți civile moderne.

NOTE

1. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la istoria românilor*, București, 1876, vol. VII, pp. 157-161, 485-488.

2. Arhivele Statului București (în continuare ASB), fond *Consiliul Aulic de Război din Viena* (în continuare CAR), pachet I, d. 3, f. 1-1v.

3. *Ibidem*, d. 5, f. 3-4v.

4. *Ibidem*, d. 6, f. 1-1v.

5. M. Șt. Ceașu, *Instituirea administrației habsburgice în Bucovina*, în *Suceava - Anuarul Muzeului Bucovinei*, XX, 1993, p. 129.

6. ASB, fond CAR, pachet I, d. 42, f. 1v; Șt. Purici, *Anexarea părții de nord-vest a Moldovei și atitudinea diferitelor clase și categorii sociale față de acest act*, în *Țara Fagilor. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni*, IV, Cernăuți-Târgu-Mureș, 1995, p. 41.

7. Iosefinismul urmărea ca, pe calea reformelor imperiale, aplicate în toate domeniile societății, să se înlăture o parte din tarele lumii medievale și să se realizeze modernizarea edificiului social existent. Scopul final era ca prin centralism, germanizare și dominarea bisericii de către stat să se realizeze unitatea imperiului într-un stat-națiune, în care toți locuitorii urmau să devină cetățeni supuși, potrivit stării lor, deopotrivă aceluiași legi, având aceleași drepturi și îndatoriri față de stat, indiferent de națiunea sau confesiunea căreia îi aparțineau.

8. T. Balan, *Administrația și justiția în Bucovina sub generalii Spleny și Enzenberg, 1774-1786*,

în Junimea Literară. Revistă literară științifică (Cernăuți) 1908, nr. 7-8, p. 160.

9. Apud I. Nistor, *Istoria Bucovinei*. Ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. 24.

10. M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862). *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 118.

11. Consiliul Aulic de Război i-a remis generalului K. Enzenberg un ordin prin care îi cerea să păstreze secrete măsurile de organizare a Bucovinei chiar și față de acei localnici care erau folosiți ca executanți ai ordinelor imperiale (Cf. ASB, fond CAR, pach. VII, d. 33, f. 1).

12. I. V. Cocuz, *Începuturile activității parlamentare în Bucovina*, în *Suceava - Anuarul Muzeului Județean*, XI-XII, 1984-1985, p. 225; M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 120; I. Nistor, *op. cit.*, pp. 27-28.

13. M. Șt. Ceașu, *op. cit.*, p. 132; Idem, *Vasile Balș, un iosefinist bucovinean*, în *Suceava*, XVII-XVIII-XIX, 1990-1991-1992, p. 411; I. V. Cocuz, *op. cit.*, p. 225; M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 121; Idem, *Un memoriu din 1780 al iluministului Vasile Balș despre situația din Bucovina și necesitatea unor reforme*, în *Codrul Cosminului*. Seria nouă. *Analele științifice de istorie ale Universității "Ștefan cel Mare" din Suceava*, 1995, nr. 1 (11), p. 229; I. Nistor, *op. cit.*, p. 29.

14. În septembrie 1780 Vasile Balș a fost inclus în rândurile funcționarilor administrației Bucovinei.

15. Vezi M. Iacobescu, *Un memoriu din 1780...*, pp. 226-229; M. Șt. Ceașu, *Vasile Balș...*, p. 411.

16. ASB, *loc. cit.*, pach. V, d. 64, f. 1v.

17. *Ibidem*, d. 82.

18. *Ibidem*.

19. *Ibidem*, d. 88, f. 1.

20. În ordinul Consiliului Aulic de Război din Viena, din 10 decembrie 1783, se specifica faptul că mazălul din Cernăuți, interesat de menținerea situației de status quo, întreține o stare de agitație în popor.

21. R. Wagner, *Eine protokollarische Aussage aus dem Jahre 1781 über die beabsichtigte Eingliederung der Bukowina nach Galizien*, în A. Armbruster (Hg), *Vom Moldauwappen zum Doppeladler. Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina*, Band II, Augsburg, Hofmann-Verlag, 1993, p. 243.

22. *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde verfasst anlässlich des 50 jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seiner Kaiserlichen und königlichen Apostolischen Majestät unseres Allergnädigsten Kaisers und obersten Kriegsherrn durch die k.k. Gendarmerie des Landes-Gendarmerie-Commandos nr. 13, Czernowitz, Commissionsverlag der k.k. Universität-Buchhandlung H. Pardini (Engel & Suchanka)*, 1899, p. 298.

23. M. Șt. Ceașu, *op. cit.*, p. 413.

24. Idem, *Instituirea administrației habsburgice...*, p. 133; M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 121.

25. *Ibidem*; R. Wagner, *op. cit.*, pp. 243-253.

26. M. Iacobescu, *op. cit.*, pp. 122-123.

27. G. Bogdan-Duică, *Bucovina. Note politice asupra situației*, Sibiu, 1895, p. 173; H. I. Bidermann, *Die Bukowina unter österreichischer Verwaltung (1775-1875)*, Lemberg, Kornel Piller, 1876, p. 7.

28. I. Nistor, *op. cit.*, p. 51; *Die Bukowina*, p. 299.

29. Șt. Purici, *Statutul limbii române în Bucovina între anii 1775-1861*, în *Glasul Bucovinei*. Revistă trimestrială de istorie și cultură (Cernăuți-București), I, 1994, nr. 4, pp. 3-9.

30. Idem, *Emigrarea populației bucovinene în Moldova (1775-1848)*, în *Ibidem*, I, 1994, nr. 3, p. 6.

31. Arhiva de stat a regiunii Cernăuți (în continuare ASRC), fond 1026, inv. 2, d. 95 a, f. 6-7v; M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 324; I. Nistor, *op. cit.*, p. 58.

32. ASRC, fond 1, inv. 1, d. 322.

33. M. Șt. Ceaușu, *Vasile Balș...*, pp. 416-417.
34. I. Nistor, *op. cit.*, p. 59.
35. Cf. ASRC, fond 1, inv. 1, d. 6316, f. 3-4v; d. 7085, f. 1; d. 7754, f. 1.
36. *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente 1393-1849* (în continuare DTDS), București, 1983, p. 629.
37. Membrii lui erau E. Hacman, D. Hurmuzachi, I. Miculi, I. Vasilco, Cr. Petrovici, A. Kral, C. Popovici, N. Hacman și Zoltin.
38. M. Iacobescu, *Revoluția de la 1848 - moment de răscruce în istoria românilor din Bucovina, în Suceava*, V, 1978, pp. 21-22; I. Gh. Sbiera, *O pagină din istoria Bucovinei din 1848-1850 dimpreună cu niște Notițe despre familia Hurmuzachi*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1899, p. 9.
39. M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 379; I. Nistor, *op. cit.* p. 93.
40. DTDS, p. 633.
41. *Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură*, (Cernăuți), 1848, nr. 9, p. 67.
42. C. Bodea, *O istorie în date și mărturii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, vol. I, p. 608.
43. *Ibidem*, pp. 609-610; *Bucovina*, 1848, nr. 9, p. 67; DTDS, pp. 633-634.
44. A. Jukovski, *Istoria Bukovini. Ciastîna druha pislia 1774 r.*, Cernivți, "Ceas", 1993, p. 29.
45. În petiția coloniștilor germani din Frătăuții Vechi, domeniul Frătăuți, din iunie 1848, adresată parlamentului vienez, se atenționează asupra faptului că "dorința celei mai mari părți, atât cât le este cunoscută numiților iscăliți, este contrarie spiritului timpului, prin faptul că românii din Bucovina năzuiesc să restaureze starea care era aici înainte de anexarea acestui teritoriu la uniunea statelor austriece" (DTDS, pp. 629-630).
46. DTDS, pp. 628-635, 645.
47. A. Jukovski, *op. cit.*, p. 23; O. Masan, *Perși bukovînski parlamentarii*, în *Molodîi Bukovîneți* (Cernăuți), 1994, nr. 19, p. 5; *Narîsî z istorii Pivnicinoi Bukovîni*, Kîiv, Naukova Dumka, 1980, pp. 100-101.
48. Românul Gh. Isăcescu nu poate fi bănuit de părtinire, deoarece n-a participat la mișcările politice de la 1848, ori de falsificare, fiindcă deputații urmau să plece în capitala imperiului unde se putea depista cu ușurință orice plâsmuire a funcționarului, fapt ce putea avea urmări deosebit de grave pentru căpitanul Bucovinei.
49. DTDS, p. 632.
50. *Suceava. File de istorie. Documente privitoare la istoria orașului 1388-1918*, București, 1989, vol. I, p. 668.
51. *Ibidem*, p. 666.
52. *Bucovina*, 1849, nr. 8, p. 43.
53. *Ibidem*, nr. 10, pp. 51-53.
54. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 370.
55. DTDS, p. 637. Dieta Austriei a activat între 22 iulie - 22 octombrie 1848 la Viena și între 22 noiembrie 1848 - 7 martie 1849 la Kremsier.
56. *Bucovina*, 1849, nr. 10, pp. 51-53.
57. O. Masan, *op. cit.*, în *Molodîi Bukovîneți*, 1994, nr. 20, p. 5.
58. DTDS, pp. 636-637.
59. O. Monoranu, M. Iacobescu, E. Dimitriu, *Documente ale revoluției de la 1848 în Bucovina, în Suceava*, V, 1978, p. 485.
60. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 401.
61. DTDS, pp. 639-640.
62. *Suceava. File de istorie*, p. 671.
63. G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 176; O. Masan, *op. cit.*, p. 5; F. P. Șevcenko, *Lukian Kobîlîița. Z istorii antifeodalnoi borotîbi selianstva Bukovîni v perșii polovîni XIX.*, Kîiv, 1958, p. 197.
64. I. Nistor, *op. cit.*, p. 98, 101.

65. *Selianskii ruh na Bukovîni v-40 h rokov XIX st. Zbirník dokumentiv*, Kiiv, Derjopolitvídavnîťtvo URSS, 1949, p. 136.
66. A. Jukovski, *Histoire de l'Ukraine*, Aux Editions du Dauphin, 1993, p. 61; N. Polonsika-Vasîlenko, *Istoria Ukrainî*, t. 2 (vid polovînî XVIII storicia do 1923 roku), München, 1976, p. 335.
67. DTDS, p. 640; O. Monoranu, M. Iacobescu, E. Dimitriu, *op. cit.*, p. 490.
68. DTDS, pp. 639-641.
69. O. Masan, *op. cit.*, în *Molodîi Bukovînej*, 1994, nr. 19, p. 5.
70. Pentru a "calma spiritele agitate" din Bucovina, M. Bodnar a înaintat o cerere de concediu pentru perioada 22 octombrie - 17 noiembrie 1848 (DTDS, p. 640).
71. În Galiția boierescul a fost desființat prin decretul imperial din 17 aprilie 1848. Proprietarii bucovineni au cerut amânarea aplicării decretului pentru Bucovina până în primăvara lui 1849.
72. *Selianskii ruh na Bukovîni...*, p. 177.
73. *Ibidem*, p. 212.
74. *Ibidem*, p. 213.
75. ASRC, fond 1, inv. 1, d. 9579, f. 3-5.
76. *Bucovina*, 1849, nr. 10, p. 52.
77. În toamna lui 1848, în parlamentul austriac circula un proiect de federalizare a Austriei. Bucovina era inclusă în "Austria polonă" și pentru ea erau stabilite limbi de administrație polona și ucraineana (Bucovina, 1848, nr. 8, supliment, p. 61).
78. K. G. Tîpko, *Naționaline pîtannia na Bukovîni v period revoliuîi 1848 roku*, în *Naukovî zapîskî Cernivețkoho derjavnoho universîtetu*, Cernivți, 1956, t. XVIII. Seria istoricînih nauk. Vîpusk perșii, p. 25.
79. A. Jukovski, *Istoria Bukovîni*, p. 29.
80. Vezi nota 71.
81. F. P. Șevcenko, *Lukian Kobilița*, p. 192; V. Kurîlo, M. Lișcenko, O. Romaneti ș.a. *Pivnicina Bukovîna, ii mînule i suciadne*, Ujgorod, Karpatî, 1969, p. 54.
82. O. Masan, *op. cit.*, p. 5; F. P. Șevcenko, *op. cit.*, p. 190.
83. O. Masan, *Disertații z istorii Bukovîni (informațiino-kritîcinii ohlead)*, în *Bukovînskii jurnal* (Cernăuți), 1995, nr. 3-4, p. 141.
84. Cf. Șt. Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina în anii 1775-1861 în reflectarea istoriografiei ucrainene*, în *Revista de istorie a Moldovei*, 1995, nr. 1, p. 42.
85. DTDS, p. 641.
86. *Selianskii ruh na Bukovîni*, p. 177.
87. *Ibidem*.
88. La începutul lui 1849, V. Murgoci, adversarul autonomiei Bucovinei, îi însărcina pe E. Flügner și N. Koreliuk să desfășoare printre țărani din districtul Coțmani o largă agitație împotriva episcopului E. Hacmann care, specifica deputatul, militează "pentru separarea Bucovinei de Galiția" (ASRC, *loc. cit.*, d. 9579, f. 3).
89. *Selianskii ruh na Bukovîni*, pp. 212-213.
90. O. Masan, *Perși bukovînski parlamentarii*, în *Molodîi Bukovînej*, 1994, nr. 20, p. 5; F. P. Șevcenko, *op. cit.*, p. 199.
91. DTDS, p. 645.
92. *Ibidem*.
93. O. Monoranu, M. Iacobescu, E. Dimitriu, *op. cit.*, p. 490.
94. *Ibidem*, p. 492.
95. O. Masan, *op. cit.*, p. 5; F. P. Șevcenko, *op. cit.*, p. 198.
96. *Bucovina*, 1848, nr. 12, supliment, p. 90.
97. *Ibidem*, 1849, nr. 1, supliment, p. 7.
98. ASRC, *loc. cit.*, d. 9577, f. 1-6.
99. *Ibidem*, d. 9578, f. 1-3.
100. Țăranii români din Bucovina în nici un caz n-au fost animatorii și purtătorii idealului reunirii

"pământurilor ucrainene".

101. ASRC, *loc. cit.*, f. 1-3.
102. *Bucovina*, 1849, nr. 1, supliment, p. 7.
103. ASRC, *loc. cit.*, d. 9575, f. 15; *Bucovina*, 1849, nr. 1, pp. 1-2; P. Rușșindilar, *Hurmuzăcheștii în viața culturală și politică a Bucovinei*, Iași, Editura Glasul Bucovinei, 1995, p. 55.
104. *Bucovina*, *loc. cit.*, p. 1.
105. Arhivele Statului, filiala Suceava (în continuare ASS), fond personal, *Teodor Bălan*, pach. V, d. 23, f. 20-21.
106. *Ibidem*, f. 1-20; *DTDS*, p. 646.
107. G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 176.
108. *Ibidem*, p. 176-179, 183, 185; M. Iacobescu, *op. cit.*, pp. 404-405.
109. G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 180; A. Jukovski, *op. cit.*, p. 23.
110. ASRC, *loc. cit.*, d. 9576, f. 1-2.
111. *Bucovina*, 1849, nr. 4, p. 23.
112. *Ibidem*, nr. 10, p. 53.
113. Șt. Bucevski, *Câteva cuvinte despre hotarele Bucovinei*, în "Septentrion". Foiaia Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina (Rădăuți), 1991, nr. 4-5, p. 5.
114. *DTDS*, p. 647.
115. I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, p. 107.
116. *Bucovina*, 1849, nr. 9, pp. 49-50.
117. *Ibidem*, nr. 10, supliment, pp. 55-56.
118. *Ibidem*, nr. 11, p. 57; nr. 27, p. 145.
119. *Ibidem*, nr. 29, p. 160-162, nr. 31, pp. 169-170.
120. *Ibidem*, nr. 29, p. 159.
121. *Ibidem*, p. 160.
122. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 428.
123. *Bucovina*, 1849, nr. 29, p. 161.
124. M. Iacobescu, *Documente ale revoluției de la 1848 în Bucovina*, în *Suceava*, VIII, 1981, p. 457.
125. Idem, *Revoluția de la 1848...*, p. 34.
126. I. V. Cocuz, *op. cit.*, p. 231.
127. A. Jukovski, *op. cit.*, p. 31.
128. M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 429.
129. D. Kwitkowsky, *Politicienii jittia, în Bukovina, ii minule i suciasne*, Paris-Philadelphia-Detroit, 1956, p. 480.
130. G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 174; *Die Bukowina*, p. 300; L. Geier, *Verwundert hebt der Pruth im Schiff sein Haupt...*, în *Kaindl-Archiv-Zeitschrift der Bukowina-Instituts für Kulturaustausch mit den Völkern Mittel- und Osteuropas*, Heft 21, 1995, p. 12.
131. *Die Bukowina*, p. 325.
132. ASRC, fond 3, inv. 1, d. 812, f. 1-12.
133. *Perevodî Zakonov, Patentov i Rasporiajenii iz vestnika zakonov dlia Gherțogstva Bukovinî. Rok 1860*, Lvov, 1860, pp. 38-39.
134. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 430.
135. T. Balan, *Redobândirea unei autonomii*, în "Revista Arhivelor", VII, 1946, nr. 1, p. 57.
136. *Ibidem*, p. 60.
137. *Ibidem*, pp. 66-67, anexa 2.
138. *Ibidem*, p. 61.
139. *Ibidem*, pp. 61-62.
140. M. Iacobescu, *op. cit.*, pp. 432-433.
141. ASRC, *loc. cit.*, d. 1856, f. 1.
142. *Ibidem*, d. 1644, f. 4-36.

143. T. Balan, *op. cit.*, pp. 58-59.
144. *Ibidem*, p. 70, anexa 5.
145. *Ibidem*, p. 68, anexa 4.
146. *Ibidem*, pp. 68-70, anexa 5.
147. I. Nistor, *op. cit.*, pp. 107-108.
148. A. Jukovski, *op. cit.*, p. 33; M. Iacobescu, *Revoluția de la 1848*, p. 34.
149. T. Balan, *op. cit.*, p. 63.
150. ASRC, *loc. cit.*, d. 1461, f. 51.
151. *Ibidem*, d. 1788, f. 1-3.
152. T. Balan, *op. cit.*, p. 63.
153. M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, p. 434.
154. Vezi textul integral în: I. Gh. Sbiera, *Familia Sbiera după tradiție și istorie și amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1899, pp. 135-139; M. Iacobescu, *op. cit.*, pp. 437-440.
155. ASRC, *loc. cit.*, d. 1794, f. 24-25v.
156. R. Cădea, *Un luptător bucovinean: Alecu Hurmuzachi*, Sibiu, 1941, p. 17.
157. Cf. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 436.
158. ASRC, *loc. cit.*, f. 1-5.
159. *Ibidem*, f. 2-3.
160. I. Nistor, *op. cit.*, pp. 110-111.
161. T. Balan, *op. cit.*, p. 64.
162. ASRC, *loc. cit.* d. 1844, f. 5.
163. *Ibidem*, f. 1-1v.
164. *Ibidem*, f. 15v.
165. I. Gh. Sbiera, *op. cit.*, p. 149.
166. T. V. Stefanelli, *Eudoxiu Hurmuzachi*, în "Junimea Literară", 1912, nr. 11-12, p. 202.
167. V. Bumbac, *Mulțumită de-n partea rumânilor bucovineni, închinată domnului Eudoxiu de Hurmuzachi, pentru neobositele-i ostenel jertvite, pentru binele și înflorirea patriei*, Cernăuți, 1861, nepaginat.
168. ASS, fond *Colecția fotografii*, nr. 184.
169. M. Iacobescu, *Revoluția de la 1848*, p. 36.
170. *Die Bukowina*, pp. 300-301.

THE AUTHONOMY PROBLEM OF BUKOWINA (1775-1861)

SUMMARY

This study tries to reveal some aspects about the romanian intellectuals' struggle for defence and national affirmation, during the military administration period and during the Galitian one, until the obtaining of national autonomy.

This moment from history of Bukowina is presented from an interesting point of view: the adversities and difficulties on the political, social and cultural level and the romanians' efforts for conquering and achieving national autonomy.